

Խմբագրական

Ազգ-բանակ գաղափարախոսությունը

Համարյա մեկ տարի է՝ ինչ քաղաքագետներն ու վերլուծաբանները, իհարկե զանգվածային լրատվական դաշտի հորդորներով եւ հարցումներին ի պատասխան, փորձում են դասեր տալ, դասեր քաղել եւ, ի վերջո, դասի առարկա դարձնել ապրիլյան պատերազմը եւ նրա հետեւանքները: Հայկական իրականության մեջ չի գտնվի որեւէ հանրային հարթակ, որտեղ քննարկված չլինեն այդ դասերը:

Բնականաբար, այդ դասերը որեւէ տեղ պետք է նաեւ կիրառվեն: Եվ դարձյալ բնական է, որ այդ կիրառման առաջին հարթակը պետք է լիներ բանակը եւ, առավելաբար, առաջնագիծը: Հենց այդպես էլ եղավ. գործնական փորձարկումը տեսանք այս տարվա փետրվարին՝ թշնամու հետախուզական փորձերը ձախողելու պատկերավոր հաղորդումներում: Իսկ նախքան այդ առարկայական վկայությունը՝ ականատեսը եղանք նաեւ կադրային լայնածավալ փոփոխությունների՝ բանակի հրամանատարական բարձր մակարդակից սկսած մինչեւ ստորին օղակներ: Այս նույն դասերի կիրառությանն է պատկանում նաեւ զինատեսակների ցուցադրությունը եւ օգտագործման թույլտվության ու անհրաժեշտության մասին արված հայտարարությունները:

Վերը նշվածը կարելի է անվանել ապրիլյան դասերից սովորածի իրականացման պատկերներ եւ քայլեր, որոնք կրում են տակտիկական բնույթ: Նման քայլերը չեն կարող իրենց հիմնավոր եւ մնայուն հետքը թողնել, եթե չունենան գաղափարական հենք: Իսկ ապրիլյան դասերից սերտած գաղափարական հենքը պետք է արտացոլվի մտածողության մեջ, որի արդյունքում արդեն իսկ կծեւավորվի ռազմավարական քայլեր:

Ականատեսն ենք նաեւ այդ ուղղությամբ կատարվող հիմնական քայլերի: Ազգ-բանակ գաղափարի հոլովումը եւ այդ ասպարեզում ծավալվող քննարկումները գաղափարական դաստիարակության հիմքերի ստեղծման հիմնական կռվաններ կարելի է անվանել:

Ազգ-բանակ հասկացությունը խորթ չէ Դաշնակցությանը: Դեռ իր ստեղծման օրվանից՝ Դաշնակցությունը լծվել է ազգը բանակի վերածելու գործին: Դրա վկայությունն է Ֆիդայական շարժումը 1890-ական թվականներին եւ դրա շուրջ ստեղծված համախմբումը ողջ հայության մակարդակով: Դրա վկայությունն է Հայաստանի Հանրապետության հիմնադրումը 1918-ին, որի հիմնաքարը դրել է դաշնակցական Արամ Մանուկյանը՝ ազգը բանակի վերածելով եւ դեպի ճակատ կոչ հնչեցնելով: Դա շուշափել ենք բոլորս 1990-ականներին Արցախում, երբ ուսուցիչը դառնում էր գյուղի ինքնապաշտպանական ջոկատի հրամանատար եւ Դաշնակցության միջոցով կազմակերպվում էր համայն հայության բարոյական եւ նյութական աջակցությունը: Պատմական փաստերը վկայում են այն մասին, որ այն պահերին, երբ կարողացել ենք համախմբվել եւ բանակի վերածվել, հաղթանակն անխուսափելի է եղել:

Այժմ, երբ ազգ-բանակ գաղափարախոսությունը պետական մակարդակով է հրապարակ իջել, կրում է համազգային նշանակություն, շատ ավելի լայն տեսադաշտով պետք է մոտենալ հարցին: Գործնական առումով՝ բացի բուն խնդրի՝ բանակաշինության հարցից, պետք է նկատի ունենալ հրատապ լուծման կարոտ ազգային-պետական կարեւորագույն խնդիրներ եւս՝ որպես անվտանգության երաշխիքներ: Սահմանամերձ բնակավայրերի արագընթաց զարգացումը, ազգաբնակչության անվտանգության մակարդակի բարձրացումը եւ ընդհանուր նպատակների շուրջ հայության համախմբումն այն հիմնական խնդիրներն են եղել, որոնք երկրի անվտանգությանն ի խնդիր միշտ եղել են ՀՀ Դաշնակցության օրակարգում:

Մեզ նման ազգերի համար, որ դեռ ճամփա ունենք անցնելու, երբ դեռ ազգային ազատագրական պայքար ունենք մղելիք, անխուսափելի է ազգ-բանակ գաղափարախոսությունը եւ անշրջանցելի՝ այդ գաղափարախոսության հենքով քայլերի կիրառումը:

Վառվող ջահերը մեր անմար հիշողությունն են խորհրդանշում

«Աննահանջ պայքար մինչեւ հատուցում» խորագիրը կրող ջահերը Ստեփանակերտում մեկնարկել է Ս. Հակոբ եկեղեցու բակից եւ ուղղվել դեպի Ստեփանակերտի հուշահամալիր: Ջահերը նախաձեռնել են ՀՀ Կրթության նախարարական եւ «Արամ Մանուկյան» ուսանողական միությունները, աջակցել է ԼՂՀ մշակույթի եւ երիտասարդության հարցերի նախարարությունը: Նախաձեռնությանը միացել են Արցախում գործող հասարակական կազմակերպությունները, հազարավոր ուսանողներ, աշակերտներ: Երթին մասնակցում էին նաեւ ՀՀ Կրթության նախարարի ԿԿ անդամներ, ԼՂՀ ԱԺ պատգամավորներ, պետական այլ այրեր:

ԼՂՀ ԱԺ «Դաշնակցություն» խմբակցության անդամ Լեռնիկ Հովհաննիսյանն իր խոսքում շեշտել է, որ սկսած 2000թ.՝ ՀՀ երիտասարդական միություններն Արցախում կազմակերպում են ջահերը: «1991-1994 թթ. Արցախյան պահանջատիրությունն արեւելահայությանը փրկեց նոր ցեղասպանությունից: Իսկ

կեց նոր ցեղասպանությունից: Իսկ 2016թ. մեր պետականությունը պահպանողները նորից իրենց կամքի ուժով, հերոսությամբ եւ անձնագոհությամբ կանխեցին մի նոր ցեղասպանություն: Եվ այն հիմքը, որ դրվել է 1991-1994 թթ., ունենալու է շարունակություն, եւ հայրենագրված արեւմտահայությունը տեր է դառնալու կորսված հայրենիքին», - ընդգծել է պատգամավորը:

«Այսօր նորից հավաքվել ենք, որ ձեռք ձեռքի բարձրացնենք մեր ոգեկոչման ու պահանջատիրության ջահերը, վառենք մեր հավատի մոմն ու միաժամանակ մեր միասնական ձայնը հնչեցնենք ի լուր աշխարհի: Այս վառվող ջահերը մեր անմար հիշողությունն են խորհրդանշում, իսկ մեր ազգի հիշողությունը մեզ քանիցս ցույց է տվել, որ փոքր ազգերի գոյության գրավականը հարատեւ ու միասնական պայքարն է, ուժի ու զենքի լեզուն: Երբ սա գիտակցել ենք ու գործել այդ գիտակցումով՝ հաղթել ենք, երբ ոչ՝ դառն

կորուստներ ենք ունեցել: Այսօր, առավել քան երբեւէ, մեզ այս գիտակցումով գործել է պետք: Թուրքիան ու Ադրբեջանը շատ հեռու են մարդասերից եւ մարդուն վայել քաղաքակիրթ որոշումներ ընդունելուց, իրենց սեփական սխալը ճանաչելուց: Դա ապացուցված ճշմարտություն է: Այդ ճշմարտությունը մեզ ստիպում է, անկախ մեր քաղաքական հայացքներից ու գաղափարներից, բռնկեցվել համընդհանուր գաղափարի՝ ազատ, անկախ, միացյալ եւ, որ ամենակարեւորն է, հզոր Հայաստանի գաղափարի շուրջ: Եկեք դառնանք պայքարի մարտիկներ», - կոչ է արել ՀՀ Կրթության նախարարական միության Վարիչ մարմնի ներկայացուցիչ Մերուժան Սուլեյմանյանը եւ հավելել, որ ապրիլը մեզ համար պիտի միայն ապրելու խորհրդանշի դառնալայնություն:

Նույն օրը ջահերով եւ մոմերով երթ է կայացել նաեւ Ասկերան քաղաքում:

Հայոց ցեղասպանություն Օսմանյան Թուրքիայում. 102-րդ ապրիլ

Ուղիղ 102 տարի է անցել 1915թ. ապրիլի 24-ին սկիզբ առած այն մեծագույն ողբերգությունից հետո, որ իր բազմադարյա պատմության մեջ ապրել է հայ ժողովուրդը եւ որին երբեւէ ականատես է եղել աշխարհի քաղաքակիրթ մարդկությունը: Ժամանակի այդ դարակազմիկ հոլովությունում քանի-քանի նոր գարուններ ու ապրիլներ են ազդարարել....

Կարդացեք 3-րդ էջում

Ապրիլին գնացին Արցախ՝ ապրելու

Երգիչ, Արցախյան ազատամարտի մասնակից Մկրտիչ Մկրտչյանի հետ հանդիպում ենք Երեւանի սրճարաններից մեկում՝ իր 55-րդ տարեդարձի հաջորդ օրը՝ ապրիլի 26-ին: Երգերի միջոցով իր կյանքը վերապատմող Մակիչի հետ զրուցեցինք անմիջական ու երկար:

Կարդացեք 5-րդ էջում

Ապրիլի 24-ին նվիրված միջոցառումներ ամբողջ աշխարհում

Անշնչեցում Հայոց ցեղասպանության 102-րդ տարելիցին նվիրված քայլերը Ե անցկացվել, որին մասնակցել են տասնյակ հազարավոր մարդիկ:

Քայլերը սկսվել է Պան Պասիֆիկ այգու մոտից ու շարունակվել մինչև Թուրքիայի հյուսիսարևմտյան 1.5 կմ խորհրդանշական երթուղով, որտեղ եւ ակցիայի մասնակիցները հանրահավաք են անցկացրել՝ պահանջելով Հայոց ցեղասպանության ճանաչումը:

Երթի ընթացքում ելույթ ունեցավ Լոս Անջելեսի քաղաքապետ Էրիկ Գարսեթին, ինչպես նաեւ՝ ԱՄՆ Կոնգրեսի Ներկայացուցիչների պալատի անդամ Ադամ Շիֆը, ով անցյալ ամիս ԱՄՆ Կոնգրեսին էր ներկայացրել բանաձեւ, որով խնդրում էր Կոնգրեսին պաշտոնապես ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը:

Նախագահ Ֆրանսուա Օլանդը մասնակցել է Հայոց ցեղասպանության 102-րդ տարելիցին նվիրված միջոցառմանը, որը կազմակերպել էր Ֆրանսիայի հայկական կազմակերպությունների համակարգող խորհուրդը (CCAF):

Օլանդը եւ նախագահի թեկնածու Մակրոնը ծաղկեպսակ են դրել Կոմիտասի հուշարձանին:

Հայոց ցեղասպանության 102-րդ տարելիցին նվիրված արարողությունը տեղի է ունեցել Կոմիտասի հուշարձանի մոտ՝ Կանադայի հրապարակում:

Վրաստան - Մեկ տարվա ընդմիջումից հետո «Վրաստանի հայ համայնք» կազմակերպությունն ապրիլի 23-ին Թբիլիսիում ջահերով երթ է իրականացրել: Հայոց ցեղասպանության 102-րդ տարելիցին կազմակերպված ջահերով երթը սկիզբ է առել Թբիլիսիի Վակե թաղամասի Հաղթանակի զբոսայգուց, ապա անցել կենտրոնական Ճավճավաձե պողոտայով մինչև Թուրքիայի դեսպանատուն: Ջահերով, մոմերով, Հայաստանի եւ Վրաստանի պետական դրոշներով, ճանաչում, դատապարտում, հատուցում վանկարկելով՝ ցուցարարները պողոտայի մայրերով 15 րոպե տեւողությամբ երթ են իրականացրել:

«Ցեղասպանությունը պետք է ճանաչվի եւ դատապարտվի, որպեսզի այն չկրկնվի. այսօր մենք հենց այդ ճանաչմանը հասնելու նպատակով ենք կազմակերպել երթը», - ասել է «Վրաստանի հայ համայնք» կազմակերպության տեղեկատվական բաժնի պատասխանատու Ալեքսանդր Օհանյանը:

Արդեն Թուրքիայի դեսպանատան հարակից տարածքում երթի մասնակիցները փոքր հանրահավաք են անցկացրել: Ցուցարարները կոչով դիմել են նաեւ Վրաստանի կառավարությանը՝ «Մի կողմ դնել Թուրքիայի ու Ադրբեջանի հետ ունեցած հարաբերությունների կարելությունը եւ ընդունել ու դատապարտել Հայոց ցեղասպանությունը»:

Արգենտինա - Հայոց ցեղասպանության հիշատակումն օգնում է կանխել

նմանատիպ վայրագությունների կրկնությունը մարդկության պատմության ընթացքում: Այս մասին Հայոց ցեղասպանության 102-րդ տարելիցին նվիրված պատարագի ժամանակ իր ելույթում հայտարարել է Արգենտինայի փոխնախագահ Գաբրիելա Միչետին:

«Երբ խոսում ենք Ցեղասպանության մասին, մենք նաեւ խոսում ենք մարդկության նկատմամբ գործած հարձակման մասին», - նշել է նա՝ հիշեցնելով, որ Արգենտինան ճանաչել է Հայոց ցեղասպանությունը 2007-ին՝ ընդունելով՝ 26199 օրենքը:

21-ի երեկոյան Ուրուգվայի մայրաքաղաք Մոնտեվիդեոյի Անկախության հրապարակից մեկնարկել է Ցեղասպանության 102-րդ տարելիցին նվիրված ջահերով երթ: Տեղի հայ համայնքից հայտնում են, որ երթի հարյուրավոր մասնակիցներ ջահերով, դրոշներով, ցուցապատառներով ու բարձրախոսներով քայլել են մայրաքաղաքի գլխավոր պողոտայով:

1.5 ժամ տեւած՝ արդարության եւ պահանջատիրության երթի մասնակիցները քաղաքապետարանի բակում նաեւ մասնակցել են հատուկ արարողության: ՀՀ Երիտասարդական միությունն ընթերցել է հատուկ ուղերձ՝ դատապարտելով թուրքական իշխանությունների ժխտողական քաղաքականությունն ու պատրաստակամությունը հայտնել շարունակելու պահանջատիրության ու արդար դատի համար մղվող համատեղ պայքարը՝ մինչև վերջնական ճանաչում ու հատուցում թուրքական իշխանությունների կողմից:

Վերջում՝ հայկական դրոշի գույներով բազմաթիվ փուլիկներ են արձակվել դեպի երկինք:

Սիրիա - Հայ երիտասարդական միության կազմակերպությամբ՝ հալեպահայությունը հավաքվել է Հայ մարմնակրթական ընդհանուր միության այգում՝ իր հավաքական բողոքն արտահայտելով Թուրքիայի բարբարոսությունների դեմ:

Բողոքի հավաքին ներկա են եղել հայ երեք համայնքապետերը, իսլամ կրոնավորներ, Սիրիայի խորհրդարանի անդամներ ու հարյուրավոր երիտասարդներ:

Հալեպահայությունը Դամասկոսում ՄԱԿ-ի ներկայացուցչին հղած նամակում կոչ է արել դատապարտել Թուրքիային եւ պահանջել Հայոց ցեղասպանության ճանաչում ու արդար հատուցում:

Նամակում նաեւ ուշադրություն է հրավիրվել փաստին, որ թուրք դահիճը շարունակում է անպատիժ մնալ նաեւ Սիրիայում, մանավանդ՝ Հալեպում իր բարբարոսությունների համար: Հալեպահայերը կոչ են ուղղել՝ կասեցնել եւ սանձել Թուրքիայի նորոսմանյան նկրտումները:

Լիբանան -Հայոց ցեղասպանության 102-ամյակին ընդառաջ՝ Լիբանանում մի շարք միջոցառումներ են անցկացվել: Մեհրաբուն Հայոց ցեղասպանության 102-րդ տարելիցի ոգեկոչումն սկսել է Մեծի տանն Կիլիկիո կաթողիկոս Արամ Ա-ի պատգամով:

«Ժողովրդին կամքը՝ գոյատեւման պատմություն» խորագիրը կրող ձեռնարկին Նորին Սրբությունը ներկայացրեց Լիբանանի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Գեորգ Տ. Շահե Եպս. Փանոսյանը: Ձեռնարկին ներկա էին նաեւ պետական նախարարներ եւ երեսփոխաններ, Լիբանանյան եւ Հայկական կուսակցությունների ներկայացուցիչներ, ինչպես նաեւ մեծ թվով քաղաքական, մշակութային, տնտեսական եւ ընկերային միությունների ներկայացուցիչներ, հոգեւորականներ, զինվորական-

ներ եւ լրագրողներ:

Լիբանանի, Հայաստանի եւ Լիբանանյան ուժեր կուսակցության քայլերգերի հոտնկայս ունկնդրությունից հետո՝ Հայոց ցեղասպանության 102-ամյակի ոգեկոչումը սկսվեց Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսի հղած պատկերասփռու պատգամով:

Վեհափառ Հայրապետը ֆրանսերենով ողջունեց Լիբանանյան ուժեր կուսակցության՝ Ապրիլ 24-ին նվիրված հիշատակի հանդիսության կազմակերպումը եւ ասաց, որ Ցեղասպանությունը մարդկության դեմ գործված ոճիր է, իսկ մարդկության դեմ կատարված ոճրագործության պատիժը, ըստ միջազգային օրենքի, բարոյական, օրինական եւ քաղաքական հանձնառություն է, իսկ պատժից խուսափելը՝ անիրավություն եւ ցեղասպանության շարունակություն: Վեհափառ հայրապետը հայտնեց, որ ըստ միջազգային օրենքի՝ մարդկության դեմ գործված ոճիրները եւ մասնավորաբար այդ ոճիրների եւ Ցեղասպանության ճանաչումը անքակտելի են, այլ խոսքով՝ ճանաչումը ենթադրում է սխալի ուղղում:

Նորին Սրբությունը նաեւ նկատեց, որ հայ ժողովուրդը 20-րդ դարում գործված ցեղասպանության առաջին զոհն է, որ կշարունակի աննկուն կամքով արդարություն պահանջել, մինչ թրքական իշխանությունները կշարունակեն բռնի կերպով գործադրել իրենց ժխտողական քաղաքականությունը: Դժբախտաբար, ներկա իրա-

թեմակալ առաջնորդն իր խոսքն ուղղելով համախմբված հայորդիներին՝ կոչ ուղղեց հաստատական քայլերով շարժվել դեպի Թուրքիայի դեսպանատուն:

Ապա սկսվեց ժողովրդի լուռ եւ կարգապահ երթը դեպի Թուրքիայի դեսպանատուն: Մեկժամյա երթից հետո, կեսօրվա ժամը մեկին ժողովուրդը հավաքվեց Թուրքիայի դեսպանատան դիմաց եւ ժողովրդի լուռ երթը վերածվեց բողոքի կարգախոսեր վանկարկելով: Համախմբված հազարավոր հայորդիներ բռնկեցները վեր դեպի դեսպանատուն ու ծածանվելով դրոշը՝ հայերենով ու պարսկերենով վանկարկում էր. «Մահ Թուրքիայի ֆաշիստական կառավարությանը», «Արդարություն, արդարություն՝ մեր իրավացի կանչն է»:

Համահավաքի ընթացքում հրավիրվեց իր պատգամը հղելու Իսլամական խորհրդարանում Թեհրանի եւ հյուսիսային իրանահայության պատգամավոր դոկտ. Կարեն Խանլարյանը: Նա պարսկերենով բացատրություն տվեց Օսմանյան կայսրության միջոցով իրականացված ոչ միայն Հայոց ցեղասպանության, այլեւ ասորիների եւ հույների ցեղասպանությունների մասին: Պատգամավորը շեշտեց. «Մարդու դեմ իրականացված ոճրագործությունների դատապարտումն ամենավստահելի երաշխիքն է՝ կանխելու նորանոր ոճրագործություններ: Նա նաեւ մեջբերեց իսլամական հեղափոխության հիմնադիր առաջնորդ, հանգուցյալ Էմամ Խոմեյնիի հիշյալ հայտարարությունը. «Իրանն այն

վիճակում միջազգային իրավունքները եւ մանավանդ մարդկային իրավունքներն ընդհանրապես՝ կշարունակեն պատանդ մնալ քաղաքական իրադրության: Վեհափառ հայրապետն ասաց. «Մենք կրնանք ուրանալ կամ անտեսել իրականությունը, բայց չենք կրնաք մոռանալ կամ թաղել այն: Թուրքիան պետք է հարգի իր սեփական պատմությունը, փոխի իր ուրացման եւ ժխտողական ռազմավարությունը եւ ընդունի իրականությունը. այո՛, իրականությունը կնեղացնե, սակայն ի վերջո այն կառաջնորդի դեպի հաշտեցում եւ ապաքինում»:

Իրան - Հազարավոր թեհրանահայեր այս տարի եւս Հայոց ցեղասպանության 102-րդ տարելիցին իրենց խումբերում շարքերով Ապրիլի 24-ին մասնակցեցին լուռ բողոքի երթին:

Ապրիլի 24-ի առավոտյան Թեհրանի Ս. Սարգիս Մայր եկեղեցում՝ ձեռամբ Թեհրանի հայոց թեմի առաջնորդ Տ. Սեպուհ արք. Սարգսյանի, մատուցվեց եպիսկոպոսական հանդիսավոր ս. պատարագ եւ բարեխոսական աղոթք:

Ս. պատարագից եւ բարեխոսական աղոթքից հետո թափորը հայ սկաուտների կազմած խորխտ շարքերով շարժվեց դեպի եկեղեցու շրջափակում գտնվող Բյուրավոր նահանգականների հուշարձանի մոտ, ուր կրոնական արարողությունից հետո

երկիրը չէ, որտեղ նոր ցեղասպանություն իրականանա հայության նկատմամբ, եւ իրանցիները եւս նման ժողովուրդ չեն»:

Պատգամավորն իր շնորհակալությունը հայտնեց Իրանի պետական այրերին եւ կարգապահական ուժերին, որոնք առիթ ընձեռնեցին իրականացնել բողոքի երթը: Ապա իրավիրվեց Թեմակալ առաջնորդն՝ իր պատգամը հղելու: Թեմակալ առաջնորդը գնահատանքի խոսք ուղղեց ժողովրդին իր խումբերում մասնակցության համար եւ նշեց. «Ուզում եմ իմ խոսքն ուղղել Իրանի Իսլամական Հանրապետության ողջ ղեկավարությանը, որոնք հակառակ մեր տարածաշրջանում տիրող ահաբեկչական շարժումներին, հակառակ տարածաշրջանում տիրող անորոշությանը, Իրանը պահում են խաղաղ, հանգիստ պայմաններում եւ, ահավասիկ, այդ խաղաղ պայմաններում առիթ է տրվել մեզ, որպեսզի այստեղ գալով՝ համախումբ կերպով արտահայտենք այն, ինչ-որ մենք, իբրեւ պահանջատեր ժողովուրդ, զգում ենք եւ ապրում»:

Սրբազան հոր հղած պատգամից հետո ընթերցվեց օրվա 10 կետանոց բանաձեւը: Վերջում՝ ժողովուրդը վերամբարձ բռնկեցներով երգեց «Սարդարապատ» երգը:

Պատրաստեց Լիլիա ԲԱՂԴՅԱՆԸ

Հայոց ցեղասպանություն Օսմանյան Թուրքիայում. 102-րդ ապրիլ

Ուղիղ 102 տարի է անցել 1915թ. ապրիլի 24-ին սկիզբ առած այն մեծագույն ողբերգությունից հետո, որ իր բազմադարյա պատմության մեջ ապրել է հայ ժողովուրդը եւ որին երբեւէ ականատես է եղել աշխարհի քաղաքակիրթ մարդկությունը: Ժամանակի այդ դարակազմիկ հոլոկոսթում քանի-քանի նոր գարուններ ու ապրիլներ են ազդարարել երկիր մուրաբի ծաղկուն վերածնունդը, բայց աշխարհասփյուռ հայ ժողովրդի եւ նրան ցավակից շատ այլ ժողովուրդների հիշողության մեջ անանց, անմոռաց է իր պատմական բնօրրանում մի ամբողջ ազգի բնաջնջման այդ զարհուրելի իրողությունը՝ իր շուրջ 2 միլիոն անմեղ նահատակներով:

Օսմանյան Թուրքիայում, Արեւմտյան եւ Արեւելյան Հայաստանում հայ ազգաբնակչության զանգվածային ոչնչացման այդ ահռելի ծրագիրը, որ օսմանյան ցեղասպան կայսրության երիտթուրքական վարչախումբը, ապա եւ նրան հաջորդած քեմալական հանրապետության կառավարությունը հետեւողականորեն իրականացրել են 1915-1923 թվականներին, չունի իր նախադեպ-նմանակ մարդկության ողջ պատմության ընթացքում: Նորվեգացի մեծ մարդասեր, հայ ժողովրդի ոտնահարված իրավունքների անխոնջ պաշտպան Ֆրիտյոֆ Նանսենի՝ 1916թ. գրառած վկայությամբ. «1915 թվականին սկիզբ առած այս սարսափներն իրենց հավասարը չունեն պատմության մեջ: Աբդուլ Համիդի ջարդերը դատարկ բան են թվում ժամանակակից թուրքերի իրականացրած կոտորածի համեմատությամբ»: «Թուրքերը,- դարձյալ նույն թվականին գրել է ռուս մեծ բանաստեղծ Վալերի Բրյուսովը,- շարունակում էին իրենց նախկին քաղաքականությունը՝ կանգ չառնելով այնպիսի վիթխարի ջարդերի առաջ, որպիսիք կատարել էին հանդգնում անգամ Լենկթեմուրը»: «Նախկին քաղաքականություն» ասելով՝ նա, անշուշտ, նկատի ուներ արյունարբու սուլթան Համիդի օրոք Օսմանյան Թուրքիայում 1878-1914թթ., այդ թվում, առանձնապես, 1894-1896թթ., ապա եւ 1909թ. Ադանայում իրագործված հայկական ջարդերը, որոնց զոհ են գնացել այդ կայսրության հարյուր հազարավոր հայ քաղաքացիներ՝ կին ու տղամարդ, ծեր ու մանուկ: «Իրականում դա բնաջնջման մի նոր եղանակ էր: Երբ թուրքական իշխանությունները հրաման էին տալիս, փաստորեն, նրանք ամբողջ մի ազգի մահավճիռ էին արձակում», - 1918թ. գրել է Թուրքիայում Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների դեսպան Հենրի Մորգենթաուսը:

Այս առումով հատկանշական է 1918-1920թթ. թուրքական զորքերի արշավանքը դեպի Արեւելյան Հայաստան եւ Արեւմտյան Մերձկասպիայի տարածքներ՝ Ներկայիս Ադրբեջան, որտեղ իրի ու սրի

մատնվեցին հարյուրավոր բարեշնչ հայկական կամ հայահոծ բնակավայրեր, այդ թվում՝ Շիրակի դաշտի բնակավայրերը՝ Գյումրի քաղաքն իր շրջակա գյուղերով, հայկական Նախիջեւանը, Արցախի մշակութային ու քաղաքական կենտրոն Շուշի, Արեշ, Աղդաշ Գյուլջայ, Շամախի, Նուխի, Գանձակ գավառները, Բաքուն: Միայն Բաքվում՝ 1918թ. սեպտեմբերի կեսերից սկսած, երբ թուրքական բանակը ներխուժեց այդ հայահոծ քաղաք, յաթաղանի զոհ դարձավ ավելի քան 30 հազար հայ: Իսկ ահա Շուշի բերդաքաղաքում՝ 1920թ. մարտի 23-ի կոտորածների ընթացքում, նահատակվել են, տարբեր աղբյուրների տվյալներով, 8-10 հազար հայ բնակիչներ, միաժամանակ, լրիվությամբ իրի մատնվեցին եւ ավերվեցին քաղաքի հայկական թաղամասերը:

Իրար փոխարինելու եկած թուրքական իշխանությունները՝ սուլթանական, երիտթուրքական, թե քեմալական, այն հանցավոր գաղափարին էին հետամուտ, թե հայ ժողովրդի ազգասպանությամբ կարող են միջազգային քաղաքական օրակարգից ընդմիջտ դուրս մղել հայկական հարցը, առաջնորդվելով՝ «չկա հայ» չկա հայկական հարց» կարգախոսով: Իշխանափոխությունը, իշխանության կառույցներում սերնդափոխությունը, անկասկած, որեւէ եական փոփոխություն չի կատարել թուրքական ղեկավարության պետական քաղաքականության մեջ՝ ուղղված երկրի քրիստոնյա եւ այլադավան ազգերի ու ժողովուրդների՝ հայերի, հույների, ասորիների, եզդիների վերացմանը եւ կամ, որպես նվազագույն ծրագիր, նրանց մահմեդականացմանն ու ուժացմանը: Հատկանշական է, որ նույն այդ քաղաքականությունը շարունակվել է նաեւ 20-րդ դարի հետագա տասնամյակներում, եւ այժմ էլ՝ 21-րդ դարի առաջին տասնամյակներում, իրականացվում է այլ դրսեւորումներով ու գործիքակազմով: Արդյո՞ք այդ չեն վկայում մերօրյա իրողությունները Մերձավոր Արեւելքի հայաշատ երկրներում, մասնավորապես՝ Իրաքում, Սիրիայում, որտեղ նույն թուրքական քաղաքականությունն իրագործվում է «խսլամական պետություն» կոչեցյալ ահաբեկչական խմբավորումների միջոցով, որոնց ավազակային արշավանքների թիրախներից են նաեւ անցած դարասկզբի Մեծ եղեռնից մազապուծ են այդ արաբական պետություններում վերապրած հայկական համայնքները: Մի՞թե Անկարայի թելադրանքով չէ, որ հայաթափվեց եւ ավերվեց պատմական Կիլիկիայի հայոց թագավորության վերջին մոհիկան բնակավայրը՝ ծաղկուն, բարգավաճ Զեսաբ հայկական քաղաքը: Մի՞թե նույն հրահանգով չի ավերակույտների վերածվել սիրիական երկրորդ խոշորագույն բնակավայրը՝ հայահոծ ու հայաշունչ Հալեպ քաղաքն իր եկեղեցական, կրթական, մշակութային, մարզական եւ այլ հայկական կառույցներով: Մի՞թե նույն թիրախավորմամբ չի ավերակների կույտի վերածվել Հայոց մեծ եղեռնի Սրբոց Նահատակաց հուշահամալիրը Սիրիայի Դեյր-է-Չոր քաղաքի Ալ Ռաշտի թաղամասում:

Հայոց ցեղասպանության տարիներին եւ հետագա ժամանակներում թուրքական այլատյաց քաղաքականության զոհ են դարձել նաեւ քրիստոնյա դավանանքի, անգամ իսլամադավան արաբները: Այս իմաստով՝ 1915-ի նույն ողբերգական ապրիլին ահա թե ինչ է ասել Մեծ եղեռնի գլխավոր դահիճներից մեկը՝ երիտթուրքական կառավարության ներքին գործոց նախարար Էնվեր փաշան իր հանցակից՝ ռազմական գործոց նախարար Ջեմալ փաշային. «Թուրքական կառավարությունն իր ազատությունն ու արժանապատվությունը չի կարող վերագտնել այն-

քան ժամանակ, մինչեւ որ թուրքական կայսրությունը չազատվի հայերի եւ լիբանանցիների գոյությունից: Առաջինին սրով ջարդեցին, իսկ երկրորդին սովի միջոցով պիտի ոչնչացնենք»: Ավելացնեմ, որ լիբանանցիներն ասելով՝ թուրք դահիճը նկատի ուներ արաբ բնակչությանը:

Ներկայումս՝ արդեն տասնամյակներ ի վեր, նույն ճակատագրին են դատապարտված նաեւ մահմեդական քրդերը, ում նախնիք իրենց ճնշող մեծամասնությամբ անցած դարասկզբի հայոց կոտորածների ժամանակ, ցավոք, կույր գործիք էին դարձած թուրքական ցեղասպան իշխանությունների ձեռքին: Նրանք երեւի թե անտեղյակ էին եւ կամ, տեղյակ լինելով հանդերձ, հավկուրորեն չէին պատկերացնում ու չէին սպասում, որ ոչ հեռու ապագայում նաեւ իրենց գալիք սերունդներին է վերաբերում երիտթուրքական «Միություն եւ առաջադիւթություն» կուսակցության գաղափարախոս, պանթուրքիզմի գաղափարի շատագուց Նազիմ բեյի ուղերձը: «Սպանդները եւ ջարդերը կարելու են, որովհետեւ թրքական ծագում չունեցող որեւէ տարր, ինչ ազգի էլ որ նա պատկանի, պետք է ոչնչանա», - տակավին 1915-ի փետրվարին ասել է պանթուրքիզմի այդ շատագուցը:

Ընդ որում, հարկ է նշել, որ Օսմանյան Թուրքիայում ազգային եւ կրոնական փոքրամասնությունների, այդ թվում՝ հայ ժողովրդի գոյության իրավունքի կոպիտ ոտնահարումները, ինչպես որ ներկայումս քրդերին, մշտապես իրականացվել է աշխարհի գերտերությունների անտարբեր ու անկարեկից հայացքի առջեւ: Հիշենք Մեծ Բրիտանիայի վարչապետ Նոլսբերիի հայտարարությունը, որ նա կատարել է 1896թ. ապրիլի 30-ին՝ Լորդերի պալատում, այն ժամանակ, երբ Արեւմտյան Հայաստանում մոլեգնում էին սուլթանիսմիոյան ջարդերը: «Հայ ժողովրդի շահերը պաշտպանելու համար,- ասել է նա,- պետք է գերծ մնալ ռազմական միջամտությունից, քանի որ անգլիական նավերը չեն կարող բարձրանալ Տավրոսի լեռները»:

Իր հերթին, լինելով Օսմանյան Թուրքիայի դաշնակիցն Առաջին աշխարհամարտում, կայսերական Գերմանիան նույն կերպ Թուրքիայի ներքին գործն է համարել հայ բնակչության բնաջնջումը՝ գտնելով, որ այն ենթակա չէ միջազգային միջամտության: Ահա թե ինչու լկտիության աստիճան ինքնավստահ եր հնչում նույն տխրահռչակ Թալեաթի հաղորդումը Թուրքիայում Գերմանիայի դեսպանին 1915թ. օգոստոսին. «Հայկական հարցն այլեւս գոյություն չունի»: Ավելորդ չիմամրենք նշել, որ ինչպես Անտանտի դաշինքի երկրների դեմ պատերազմում, նույնպես եւ հայկական ջարդերի ժամանակ թուրքական զորքերը շատ հաճախ գործում էին գերմանացի սպաների խորհրդատվությամբ եւ կամ նրանց ուղղակի հրամանատարությամբ: Արդյո՞ք հենց այդ ժամանակ չէր հասունանում Հրեական ողջակիզման՝ Հոլոքոստի գաղափարը, որ հետագայում իրագործեց ֆաշիստական Գերմանիան: «Կարիք չկա ուշադրություն դարձնել հասարակական կարծիքի վրա, քանզի ո՞վ է հիմա հիշում Թուրքիայում հայերի բնաջնջման մասին», - դեռեւս 1939թ. օգոստոսին հայտարարել էր Ադոլֆ Հիտլերը:

Ավելի քան մեկուկես տասնամյակ անց, 50-ական թվականներին գերմանական իշխանությունները, իհարկե, ճանաչեցին հրեա ժողովրդի ցեղասպանությունը, իսկ անցյալ դարասկզբի ողբերգական իրադարձություններից ավելի քան մեկ դար անց ընդունեցին իրենց մեղսակցությունը հայկական ջարդերում՝ 1916 թվականի հունիսի 2-ին ճանաչելով Հայոց ցեղասպանությունն Օսմանյան Թուրքիայում:

Այս համատեքստում արժե հիշատակել

նաեւ Իոսիֆ Ստալինի խոսքը 1921թ.՝ Խորհրդային Միությունում Թուրքիայի դեսպան Ալի Ֆուատ Ջեբեսոյին: «Հայաստանի հարցը դուք ինքներդ լուծել եք: Եթե դեռ չլուծված ինչ որ բան է մնացել, ապա դա նույնպես ինքներդ լուծեք, իսկ հետո տեղյակ պահեք մեզ», - ասել էր այն ժամանակ դեռեւս Ռուսաստանի կոմկուսի կենտկոմի գլխավոր քարտուղարը: Այս էլ ահա, այսպես ասած՝ «մերոնք»: Թեկուզ, իրոք, ինչ մերոնք, երբ այլեւս զաղտնիք չէ նաեւ ցարական, թե խորհրդային Ռուսաստանի, Եական չէ, մեղքի բաժինն Արեւմտյան եւ Արեւելյան Հայաստանում թուրքական իշխանությունների եղեռնագործության մեջ: Այնուամենայնիվ, նշենք՝ հետխորհրդային առաջին տարիներին՝ 1995թ., Ռուսաստանի Պետական դուման նույնպես ճանաչեց Հայոց ցեղասպանությունը: Բնականաբար, առանց մեղքի ռուսաստանյան բաժնի:

Առհասարակ, աշխարհը կարծես թե զարթնում է լեթարգիական քնից՝ աչքից հեռացնելով անցած դարասկզբին հայ ժողովրդի ապրած մեծ ողբերգության հանդեպ անտարբերության քողը: Միջազգային հանրությունը, հակազդելով հետօսմանյան շրջանի թուրքական բոլոր, առանձնապես ներկայիս իշխանությունների ժխտողական քաղաքականությանը, հետզհետե՝ պետություն առ պետություն, ներգրավվում է Օսմանյան Թուրքիայում Հայոց ցեղասպանության՝ որպես անառարկելի իրողության, ճանաչման գործընթացում:

Սակայն հարկ է նշել, որ Մեծ եղեռնի միջազգային ճանաչման այս գործընթացը, համապատասխանելով հանդերձ հայրենի բնօրրանում ցեղասպանության ենթարկված հայ ժողովրդի բարոյական, նյութական ու հոգային պահանջատիրությանը, այնուամենայնիվ, առավելապես բխում է նույն միջազգային հանրության շահերից: Զանգի հայոց պատմական արդարության ճանաչումն ու վերականգնումը եւս մեկ առիթ ու կարելու պայման է, որպեսզի աշխարհը հետայսու գերծ մնա մարդկության դեմ ուղղված հնարավոր զանգվածային ոճրագործություններից՝ նվազեցնելով դրանց հավանականության աստիճանը ներկա եւ գալիք սերունդների կյանքում: Այլապես, եթե չլինեւր կամ աշխարհը միաբերան դատապարտեր Հայոց եղեռնն Օսմանյան Թուրքիայում, ապա հազիվ թե այն կրկնվեր ֆաշիստական Գերմանիայում՝ հրեաների, գնչուների, լեհերի հանդեպ, եւ կամ հետագա տասնամյակներում՝ Ռուանդայում, Կամբոջայում, Պաղեստինում, Կիպրոսում, Հարավսլավիայում: Կամ թե հենց մեր հարեւան երկրում՝ Ադրբեջանում, որի կես միլիոնից ավելի հայ բնակիչներն անցյալ դարավերջին՝ 1988-1990թթ., ենթարկվեցին բռնատեղահանման ու արյունալի ջարդերի, ասել է թե՛ դարձյալ ցեղասպանության: Ընդ որում՝ նույն ռճով ու ձեռագրով, նույնպես պետականորեն եւ համազգային ներգրավմամբ, ինչպես որ Օսմանյան Թուրքիայում էր: Աշխարհը չպետք է մոռանա, որ ընդօրինակվելու հավանականություն ունի ոչ միայն լավ, այլեւ, առավելապես, վատ օրինակը, վերջին պարագան, մանավանդ, հանցավոր թողտվության եւ անպատժելիության պայմաններում: Ի վերջո, մենք բոլորս պատասխանատու ենք մեր երկրագնդի ժողովուրդների ճակատագրի համար:

Հավերժ հիշատակ Հայոց ցեղասպանության մեր սրբադասված նահատակներին, աշխարհում տեղի ունեցած բոլոր ցեղասպանությունների զոհերին:

Հիշում ենք եւ պահանջում:

Միքայել ՀԱՅՅԱՆ
Քաղաքական վերլուծաբան

Յայրենիք

«...Կարելի է ասել, որ հայը խաղաղության համար աշխարհի ամենասևեմյալ ժողովուրդն է: Յայը չի հավատում պատերազմին եւ որա համար պատմական ամեն դեպք ընդունում է իբրեւ անակնկալ, իբրեւ «անամպ երկինքից ժայթքող կայծակ»: Նա տակավին չի հասկանում կենսաբանաբարոյական այս երկու ճշմարտությունների իմաստը՝ խաղաղության ժամանակ պետք է նախապատրաստվել միայն մեկ բանի համար՝ պատերազմի, իսկ պատերազմի ընթացքին կամենալ միայն մեկ բան՝ հաղթանակ»:

Այս տողերի հեղինակը հայ անվանի իմաստասեր Յայկ Ասատրյանն է, ով ավելի քան 70 տարի առաջ գրել է «Ցեղ եւ Յայրենիք» ամսագրում:

Իսկ ի՞նչ է փոխվել: Փոխվել են միայն ժամանակները, էլի մենք նույնն ենք մնացել: Արցախյան առաջին հաղթական պատերազմից հետո եղավ 2016թ. ապրիլյան պատերազմը: Մենք պատրա՞ստ էինք այդ պատերազմին: Միայն քչերը կարող են ասել՝ այո: Շատերն էլ կասեն մենք հաղթեցինք, քանի որ միաբանվեցինք ազգովին, դարձանք ազգ-բանակ: Բայց, հետաքրքիր է, ի՞նչը մեզ միաբանեց՝ ինքնապաշտպանության բնա՞գը, թե՞ թուրք-ադրբեջանցին: Միաբանվելու համար ո՞ւմ հայտնենք մեր երախտագիտությունը:

Ցանկանած ազգ միաբանվում է մի հստակ գաղափարի շուրջ: Եթե այդ գաղափարը հայրենիքը չէ, ապա ո՞րն է: Իսկ ո՞րն է հայի հայրենիքը: Միանգամից կարելի է ասել՝ Յայաստանը եւ վերջ: Սակայն, արդյո՞ք յուրաքանչյուր հայ կբավարարվի այդ պատասխանով: Յայաստանը հայի համար սիրելի բառ չէ միայն, այլ հասկացողություն է, ինչպես նաեւ՝ իղծ, երգանք, կարոտ, ցավ, տառապանք եւ հավատի անսպառ աղբյուր: Յայրենիքը վտանգի պահին ավելի է քաղցրանում, հարազատանում... Իսկ մեր հայրենիքն արդյո՞ք վտանգի մեջ է:

Բնության մեջ զարգացման ենթակա ամեն մի արարած ունի հայրենիք: Բազմազանությամբ ու խայտաբղետությամբ աչքի ընկնող բույսերը եւ կենդանիներն ունեն աճման ու զարգացման, բազմացման ու տարածման առավել նպաստավոր պայմաններ ապահովող միջավայրերը՝ հայրենիքները: Արեւադարձային գոտում աճող բույսերն առանց ջերմոցային պայմանների հնարավոր չէ աճեցնել այլ գոտիներում, մասնավորապես՝ Սիբիրում: Եվ, հակառակը, սիբիրյան խստաշունչ ձմռանը հարմարված բույսերը արեւադարձային գոտում կոչնչանան: Նույնը վերաբերում է կենդանական աշխարհին: Նախախնամությամբ այդ օրերը

տարածվում է նաեւ մարդկանց վրա, բայց գոյություն ունի մեծ տարբերություն. մարդու կյանքը կենդանականի եւ հոգեւորի միասնությունն է: Այդ պատճառով էլ մարդու հայրենիքի գաղափարը բաժանվում է երկու մասի եւ հանդես է գալիս որպես նյութակա-նի ու հոգեւորի միասնություն:

Յայրենիքի գաղափարը հատուկ է նույնիսկ ամենահասարակ, կիսակիրթ ազգերին, բայց նրանց գաղափարը սահմանափակ է: Յայրենիք ասելով՝ նրանք հասկանում են իրենց ընտանեկան օջախները, հայրենի քաղաքները կամ գյուղերը, հողն ու ջուրը: Զաղաքակրթության զարգացմանը զուգընթաց՝ աստիճանաբար ընդարձակվել եւ ազգերի մեջ տարբեր բովանդակություն է ստացել հայրենիքի գաղափարը: Ընդհանրապես, ազգայնության տարրերն են՝ արյան, հայրենի երկրի, լեզվի, պատմության, ավանդույթների, սովորույթների եւ պետական կազմակերպության միությունները: Նշվածներից, սակայն, արտաքին երեւույթները չեն այնքան կարեւոր, որքան հոգեւոր կյանքի եւ քաղաքակրթության գիտակցության միությունը: Այս տարրերից յուրաքանչյուրն իր նշանակությունն ունի ազգի բնական զարգացման համար, բայց այդ զարգացման ելակետը հոգեւոր կրթությունն է եւ նրանից բխած գիտակցությունը, որ սերտ կերպով միմյանց հետ է կապում ազդեցության անդամներին: Այդ գիտակցությամբ է որոշվում, թե ազգը ինչ հոգեւոր բարիք եւ ժառանգություն ունի, որ թանկ է հանրության համար: Եվ այդ ժառանգությունն է ազգի հոգեւոր հայրենիքը, որով նա ապրում է ոչ որպես մի բույս կամ եկեղանի, այլ՝ բանական եւ հոգեւոր արարած:

Զաղաքակիրթ ազգի համար սովորական իմաստով՝ հայրենիքից բացի կա մեկ այլ՝ հոգեւոր, վերացական հայրենիք: Յոգեւոր կյանքը եւ քաղաքակրթությունն էլ ունի իր հայրենիքը՝ ճիշտ այն նմանությամբ, ինչպես բույսերի, կենդանիների եւ մարդկանց նյութական հայրենիքն է: Ամեն հողի վրա նույն գաղափարը աճել չի կարող: Նույնիսկ բարոյական եւ կրոնական ընդհանուր գաղափարները տարբեր բնավորությունն եւ կազմակերպությունն է ստացել տարբեր ազգերի մեջ, թեւեւ արմատով նույնն է ամեն տեղ: Դավանաբանական եւ ծիսական կարգերի տարբերությունները եկեղեցիների մեջ, ընդհանրական եկեղեցու բաժանվելը ազգային եկեղեցիների Աստծո տնօրինության եւ պատմական, բնական պարագաների հետեւանք էին

եւ ոչ՝ այս կամ այն անձի կամայականություն: Պատմականորեն հետեւելով ժամանակակից ազգերի քաղաքակրթության եւ կրոնների զարգացման ընթացքին՝ համոզվում ենք, որ տարբեր են Արեւելքի եւ Արեւմուտքի քաղաքակրթությունները, ուրիշ է քրիստոնյա ազգերի ընդհանուր քաղաքակրթությունը, եւ ուրիշ՝ մահմեդական, բուդդայական եւ հեթանոս ազգերինը: Նույնիսկ այս ընդհանուր խմբերի քաղաքակրթություններն էլ իրենց ստորաբաժանումներով տարբերվում են միմյանցից:

Ամեն ազգի հոգեւոր կյանք իր բնորոշ կողմերն ու հատկություններն ունի: Ինչպես բույսը իր հատուկ կլիմայական պայմաններում միայն կարող է զարգանալ եւ շարունակել իր տեսակը, այդպես էլ յուրաքանչյուր ազգի հոգեւոր կյանքը իր բնորոշ հատկությունները պահել եւ զարգանալ կարող է իր բնիկ հողի վրա:

Իսկ ո՞րն է հայ ժողովրդի հոգեւոր հայրենիքը: Այս հարցի պատասխանը յուր ժամանակին այնքան սպառիչ է տվել Գարեգին Ա կաթողիկոս Յովսէփյանը, որ ստիպված ենք ամբողջությամբ մեջբերել. «Յայ ժողովրդի գիտակցված քաղաքակրթությունը սկսվում է քրիստոնեության հաստատությամբ եւ նրա դրոշմն է կրում իր զարգացման ամբողջ ընթացքում: Յայոց մատենագրության առաջին հիշատակարանը Սուրբ Գրքի թարգմանությունն է, որի վրա կրթվել են բազմաթիվ սերունդներ: Յինգերորդ դարից առաջ ի՞նչ քաղաքակրթություն ենք ունեցել՝ հայտնի չէ մեզ, եղած հեթանոսական քաղաքակրթությունը ձուլվել է քրիստոնեականի հետ: Յայոց հոգեւոր կյանքի պատմությունը գրեթե նույնատիպ է մեր եկեղեցու զարգացման պատմության հետ: Յայ ժողովրդի մատենագիրներն ու վարժապետները միեւնույն ժամանակ եկեղեցու սպասավորներն են: Գիտությունն ու արվեստը հայ ժողովրդի մեջ ծագել եւ զարգացում են ստացել եկեղեցու շրջանակի մեջ: Յայոց ճարտարապետության մասին գաղափար ենք ստանում նախնայաց թողած վանքերի ու եկեղեցիների մնացորդներով: Յայոց քանդակագործությունը՝ որմնաքանդակներ, խաչքարեր, ելունդավոր պատկերներ, նկարչության մնացորդներ, նույն վանքերում եւ նրա պատերի վրա պետք է որոնել: Մանրանկարչության արվեստը ծաղկել է հայ վանականների ձեռքով եւ պահվել է բազմաթիվ ձեռագրերի մեջ: Յայ ժողովրդի մանր արվեստների մասին՝ ձեռագործ, ոսկերչություն, փայտի քանդակագործություն եւ այլն, գաղափար ենք ստանում հին եկեղեցիներում եւ վանքերում պահված սրբազան անոթներից ու զգեստներից: Եկեղեցա-

կան երգեցողությունը սերնդեսերունդ ավանդել եւ պահպանել է մեր ժողովրդական եղանակները: Մեր նախնայաց կրթաբանները վանքերն են եղել՝ իրենց վանականներով. այստեղ ուսում են դպրություն են ստացել ոչ միայն եկեղեցու պաշտոնյաները, այլեւ արքայազներ, իշխաններ եւ հասարակ ժողովրդի որդիք: Վանքերն են պահել մեր նախնայաց քաղաքակրթական մնացորդները՝ հնությունների եւ ձեռագրերի ժողովածուներ, որոնց ուսումնասիրությամբ հնարավոր է գաղափար կազմել մեր անցյալ կյանքի եւ պատմության մասին:

Եթե իրավ է մեր ասածը, թե հոգեւոր կյանքով ապրող ազգերը սովորական, երկրավոր հայրենիքից գատ ունեն մեկ ուրիշ, վերացական հայրենիք, նրա անցյալ քաղաքակրթությունն ընդարձակ մտքով, ուրեմն՝ հայ ժողովրդի հոգեւոր հայրենիքը Յայաստանյայց եկեղեցին է: Այս հայրենիքում միայն կարող ենք հոգեւոր ձեռով աճել ու զարգանալ, ինչպես որոշ կլիմայի եւ տեղի հատուկ բույսն ու կենդանին: Մեր անցյալը ուրանալ չենք կարող, եթե տգիտության եւ միակողմանի հասկացողության թանձր մառախուղը չի նստել մեր հոգու վրա»:

Ո՞րն է հայի նյութական հայրենիքը: Այս հարցի պատասխանը պետք է որոնել մարդկության պատմության ոլորաններում՝ սկսած Նոյից մինչեւ Յայկ Նահապետ, եւ մասնավորապես՝ բաբելոնյան աշտարակաշինությունից հետո: Յարցին առնչություն ունի Պողոս առաքյալի՝ Արիսպագոսի մեջ արտասանած ճառի հետեւյալ հատվածը. «Մեկ արյունից ստեղծեց մարդկանց բոլոր ազգերը, որ բնակվեն մաքուր երկրի երեսին, հաստատեց նախակարգյալ ժամանակները եւ դրեց նրանց բնակության սահմանները, որ փնտրեն Աստծուն, որպեսզի, թերեւս, խարխափեն դեպի նա, գտնեն նրան...»: Յայի բնակության սահմանները, ինչպես հայտնի է պատմությունից, գտնվում են Յայկական բարձրավանդակում: Յայ ժողովրդի նյութական հայրենիքը մտովի կարելի է բաժանել երկու մասի՝ Իղծերի հայրենիք (Մեծ Յայք, Փոքր Յայք, Կիլիկիա) եւ Առարկայական (շոշափելի) հայրենիք (Յայաստանի Յանրապետություն, Արցախի Յանրապետություն, Ուտիք, Ջավախք, Նախիջեւան):

Յայ ժողովրդի ամբողջական հայրենիքը նյութական եւ հոգեւոր հայրենիքների միասնությունն է:

Միակ բանը, որ բոլորիս համար ընդհանուր է՝ Յայրենիքն է: Ուստի, եկեք սիրենք մեր հայրենիքը եւ համախմբվենք ամբողջական հայրենիքի գաղափարի շուրջ:

Աշոտ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Զապրած ապրիլից մինչեւ մերօրյա ապրիլ

Ապրելու ապրիլը 1915 թվականին սեւ էր հագել, սեւ էր հագել մի ամբողջ անապշտպան ազգի համար: Յայոց կենաց ծառը զարնան ծաղկունքին տերեւաթափվելու էր... 1,5 միլիոն անմեղ հայերը պիտի բշվեին անապատներ ու ոչնչացվեին աշխարհի անտարբեր աչքի առաջ: Պիտի գլխատվեր մտավորականության սերունդը՝ Գրիգոր

Չոհրապ, Սիամանթո, Ռուբեն Սեւակ, Թվկատիկ, Երուխան... Թուրքերը պարզապես չէին կարողանում մարսել այն իրողությունը, որ հայերը քաղաքակրթության ու առաջադիմության կրողներն էին...

Անցյալ ու ներկա կորուստների համար վրեժխնդիր լինելու պարտավորվածության զգացումն է մեզ առաջ մղել դեպի Շուշիի բարձունքները, այստեղից սկսելու մեր ինքնահաստատումը, վանելու դատապարտվածության վաղեմի բարդույթը, ազգային արժանապատվության զգացումը գերադասելու ամեն ինչից վեր, նույնիսկ՝ սեփական կյանքից: 1992 թվականի մայիսի 9-ի Շուշիի հաղթարշավով առաջին անգամ հաղթահարվեց միշտ պարտված լինելու, զոհի բարդույթը: Ճիշտ է, մինչ այդ ունեցել էինք փոքր հաղթանակներ, բայց Շուշիի ազատագրումն իրոք ազգովի հաղթանակ էր, որի 25-ամյակը շուտով կտոնենք: Շուշիի հերոսամարտը 1915 թվականի Մուշի, Վանի, Սասունի, Շատախի, Շապին Գարահիսարի, Մուսա էնան ինքնապաշտպանական հերոսամարտերի շարունակությունն էր: Սրանով դրվեց հաղթանակների սկիզբը, կամավորական հիմունքներով միավորումներից անցում կատարվեց Արցախի կանոնավոր բանակի ստեղծմանը: Թշնամական գերությունից ազատագրվեց Մարտակերտը, սկիզբ դրվեց հայոց բանակի հաղթարշավին:

Սակայն նեղ թշնամին չկարողացավ մարսել իր պարտությունները եւ նոր դավեր կյուրեց... Եղավ 2016 թվականի ապրիլը... Նորից զոհեր, Նորից արյուն... Արմենակ Ուրֆանյաններ, Ռոբերտ Աբաջյաններ, Զյարամ Սլոյաններ, Ադամ Սահակյաններ, Նորայր Յաջյաններ... Անկախության սերունդը հայրենասիրության նոր դասեր տվեց՝ ապացուցելով, որ հայրերից ոչ պակաս հայրենասեր է ու պատրաստ կռելու իր բաժին հաղթանակները: Ապրիլյան քառօրյան նաեւ հայության համախմբման յուրօրինակ շքերթ էր, երբ աշխարհի բոլոր ծագերից եկան պաշտպանելու համայն հայության թիվ մեկ խնդիր Արցախի դարպասները: Իրենց հոգու կանգով եկան պաշտպանելու հայի պատիվը... Ինչքան էլ որ Լեւոն

Տեր-Պետրոսյաններն իրենց նախընտրական վերլուծություններում քաղաքական դիվիդենտներ շահելու նպատակով առաջ քաշեն «Տարածքներ՝ խաղաղության դիմաց» թեզը, այն չաշխատեց, քանի որ մեծացել է մի սերունդ, որը չի ցանկանում ապրել Մոսկվայից թելադրվող ռուսականտրոն կամ էլ արեւմտամետ քաղաքականությամբ. նա պորտալարը կտրել է բոլոր կախումներից եւ ուզում է ապրել անկախ ու հզոր Յայաստանում, սեփական ճակատագիրն իր ձեռքով կերտել... Անհրաժեշտություն է, որ հայկական Սփյուռքն իր անմիջական մասնակցությունն ունենա Յայրենիքի ներկայի ու վաղվա օրվա կերտմանը, միասին հաղթահարի բոլոր դժվարությունները, քանի որ սա բոլոր հայերիս հայրենիքն է. կա մեկ միասնական Յայաստան՝ Արցախ, Սփյուռք միասնությամբ շաղխված: Եթե Յայրենիքում կա խնդիր, ապա դա բոլորիս խնդիրն է, հետեւաբար՝ բոլոր հայերի միասնական ջանքեր ու լուծում պահանջող:

Լիլիա ԲԱՂՅԱՆ

Ապրիլին գնացին Արցախ՝ ապրելու

Երգիչ, Արցախյան ազատամարտի մասնակից Մկրտիչ Մկրտչյանի հետ հանդիպում ենք Երեւանի սրճարաններից մեկում՝ իր 55-րդ տարեդարձի հաջորդ օրը՝ ապրիլի 26-ին: Երգերի միջոցով իր կյանքը վերապատմող Մակիչի հետ զրուցեցինք անմիջական ու երկար:

- Լրացավ Ձեր 55-ամյակը: Ի՞նչ բանաձեռով եք առաջնորդվել կյանքում:

- Բանաձեռներ չունեմ: Ապրել եմ այնպես, ինչպես կյանքն է թելադրել՝ համահունչ իմ ժողովրդի, ընկերների եւ հարազատների հետ:

- Երգիչ, զինվոր, հայր. այս շարքը կարելի է երկար շարունակել: Սակայն ո՞վ է իրականում Մկրտիչ Մկրտչյանը:

- Մարդ, ով ունի մասնագիտություն եւ որն օգտագործում է իր ժողովրդի համար:

- Ձեր պարագայում՝ երգը ժառանգությունն է, թե՞ ապրելաձեռ:

- Շնորհներս երգում էին, ես էլ զարգացրել եմ ժառանգաբար ինձ փոխանցվածը:

Երգն ինձ շտկեց, դաստիարակեց: Այն միացնող է, իսկ մենք պարտավոր ենք միասնական լինել: Պարտավոր ենք, քանզի

մեր խնդիրները լուծված չեն: Ավելին՝ մեր ժողովուրդը միշտ պետք է կրի այդ մշակույթը:

- Ասում են՝ բեմը խորան է երգչի համար: Ի՞նչ է բեմը Ձեր պարագայում:

- Բեմն ուղղակի տեղ է, որտեղ երգում եմ: Ոչ մի մեծ բեմում երգելու բավականությունը չի կարող համեմատվել ընկերներիս համար մի սեղանի շուրջ երգելու հետ: Մարդու հոգին է խորան: Սիրտը սրտին տաս, ապրես ու ապրեսցես:

- Տարբերություն ունի՞ր ինչ հանդիսատեսի համար եք երգում:

- Մենակ թե հայ լինի հանդիսատեսը, որովհետեւ իմ երգերը հայության համար են: Եթե կարողանաս երգի միջոցով հանդիսատեսի գոնե 2 տոկոսն աշխատեցնես՝ ի նպաստ քո երկրի բարօրության, ուրեմն հաջողել ես:

- Ի՞նչ եք երգում Ձեր զավակների համար:

- Տանը չի ստացվում: Համ էլ՝ տեխնիկան այնքան է զարգացել, որ իրենք ամբողջ օրն ինձ են լսում: Նույնիսկ՝ արդեն հոգնել եմ ինքս ինձ լսելուց/ժպտում է/:

- Ի՞նչ է հայրենիքը Ձեզ համար:

- Կարծում եմ՝ հայրենիքը յուրաքանչյուր ազգի, հատկապես հայերիս ապրելու հնարավորությունն է, որից չենք կարող, չպետք է բաժանվենք:

Փոքրիկ հայրենիք է նաեւ ընտանիքը: Եթե մենք կարողանում ենք ազնիվ երեխա դաստիարակել՝ անկաշառ եւ պատվով, նշանակում է, որ հայրենիքի մտածողությունն ու ապրելակերպն ենք փոխանցում: Մենք այնքան պետք է ազնիվ ու շիտակ լինենք, որ կարողանանք մեր հարեւանի երեխուն մերը համարենք:

- Ի՞նչ ոգով եք 1988-ին եւ 2016-ին մեկնել պատերազմի:

- 1988-ին մարտի դաշտ մեկնեցինք հայրենիքի նկատմամբ պարտականության զգացումով: Պահը մերն էր: Մենք էլ գիտեինք, թե ինչ պետք է անենք, եւ կռվում էինք խենթի պես: Ու բախտը ժպտաց

մեզ:

Իսկ ապրիլին հասկացա, որ անկախության 25 տարիները չեմ ապրել: Պատերազմի չորս տարիների արժեքը շատ մեծ էր, եւ միանգամից, առանց վարանելու ապրիլին գնացինք Արցախ՝ ապրելու: Հայրենիք պաշտպանելուց հրաշք բան չկա:

Ռոմանտիզմը հասցրեց մեզ մարտի դաշտ եւ փոխեց մեր կյանքը, գաղափարը, ցանկությունը:

- Ի՞նչն էր 1988-ի հաղթանակի գրավականը:

- Մեր ժողովուրդը: Սակայն հայերս շատ դժվար խառնվածք ունենք: Մենք կարող ենք երկիր ազատագրել, բայց, միեւնույն ժամանակ, ինքներս կործանել այն: Նայած թե ում կողքին ենք:

Եթե ժողովուրդն ընտրի ազգին, ուրեմն կազմակերպված է եւ հաղթանակած: Բայց մեր ժողովուրդը լքեց ազգին եւ գնաց մի կտոր հացի ճանապարհով: Խաղաղ 25 տարիների ընթացքում մենք հանդուրժեցինք եւ մասնակիցը դարձանք մեր երկրի կործանմանը:

Պետք է հասնենք նրան, որ սթափ գիտակցությունը մեզ խաղաղ ժամանակ էլ առաջնորդի:

- Ապրիլյան պատերազմից հետո ի՞նչ զգացողություններով եք հետ եկել:

- Հպարտությունով, քանի որ մենք կարողանում ենք մեզ պաշտպանել: Մենք պատվով հետ շարժեցինք թշնամուն՝ գեներալկայի եւ նվիրվածության շնորհիվ: Բայց ապրիլին ստացած դասը շատ կարեւոր էր:

Մարդիկ լծվեցին աշխատանքի: Կարծում եմ՝ բավական բան փոխվեց եւ դեռ փոխվում է: Ժամանակն առաջ է ընթանում, պետություններն օրեցօր զարգանում են, մենք էլ պետք է համահունչ քայլենք: Եթե մենք հավասարը հավասարի քայլեինք մյուսների հետ, ոչ մի խնդիր չէինք ունենա:

Ով ինչով կարող է՝ պետք է օժանդակի

այս երկրի կայացմանը: Պետք է անենք:

- Երգում էիք այդ օրերին:

-Առանց երգելու չէր լինում:

- Ինչը՞ միավորեց ձեզ եւ Դաշնակցությանը:

- Դաշնակցությունը մի կանգառ է, որը հնարավոր չէ լքել եւ չսիրել: Այնտեղ ապրում ես պետության համար, հասարակության համար, արժանապատվության համար:

Դաշնակցությունն իր ուժը ցույց է տալիս այն ժամանակ, երբ իսկապես դրա կարիքը լինում է: Ժողովուրդը մի օր կհասնի այն գիտակցության, որ մեր ազգն ամենակարեւորն է, ու կապավիսի Դաշնակցությանը:

- Ինչը՞ չեք հանդուրժում կյանքում:

- Սուտը: Դա մեզ կործանում է:

- Ո՞րն է Ձեր կյանքի ամենակարեւոր ձեռքբերումը:

- Մարդիկ են իմ ձեռքբերումը: Ես երջանիկ մարդ եմ, քանի որ միշտ շրջապատված եմ եղել լավ մարդկանցով, ընկերներով, որոնք ինձ հասցրել են նրան, ինչ-որ կամ այսօր:

- Երազանքներ ունե՞ք:

- Սիրում եմ երազել, եւ կարծում եմ, որ յուրաքանչյուր մարդ, ով ունի երազանքներ, նպատակին կհասնի:

Միշտ սիրել եմ երեխաներին եւ երազել եմ մեծ ընտանիք ունենալ: Այսօր 5 երեխաների հայր եմ: Շուտով ծնվելու է 6-րդ զավակս: Երազանքի իրականացումից քաղոք բան չկա կյանքում:

- Առաջիկայում ի՞նչ ծրագրեր ունեք:

- Հիմա չեմ խոսի դրա մասին, հիմա ընթացքի մեջ է, եւ կարծում եմ՝ լավ կլինի:

- Հավատո՞ւմ եք երկնայինին:

- Պարտադիր չէ մտնել եկեղեցի հավատալու համար: Գլուխը բարձրացրեք եւ երկնքին նայեք: Այս անսահման տարածությունն ու մենք, մեր հողագունդը: Ո՞նց կարելի է չհավատալ: Միայն տգետ մարդը չի հավատում:

*Հարցազրույցը վարեց
Լուսինե ԹԵՎՈՅԱՆԸ*

Հավատի ու սպասման 24 տարիներ

Կարմիր խաչի միջազգային կոմիտեի արցախյան առաքելության հետ համագործակցության շրջանակներում հանդիպում էր նախատեսված ԿԽՄԿ-ի տարբեր ծրագրերի մասնակիցների հետ, որոնց վրա հակամարտությունը ծանր հետքեր է թողել: Ծրագրի ընթացքում հանդիպեցինք Ջուլիետա Գասպարյանին, ով Արցախյան պատերազմի տարիներին ամուսնու եւ երկու երեխաների հետ վերադարձել է հայրենիք, ամուսնուն ճանապարհել մարտի ու մինչ օրս ապրում է հավատի ու սպասման մեջ:

Ամուսինը՝ Ժորա Օհանյանը, ծնունդով Մարտունու շրջանի Խնուշինակ գյուղից է: Ամուսնանալուց հետո տեղափոխվել է Ուզբեկիստանի Կոկանդ քաղաքը, որտեղ ապրել են 7 տարի: Արցախյան շարժման ծավալումից հետո, 1989թ. կնոջ եւ երեխաների հետ վերադարձել է Արցախ: Մասնակցել է Մարտակերտի, Կուբաթլուի, Փրջամալի, Նախիջևանի, Մարտունու եւ այլ վայրերի ինքնապաշտպանական մարտերին: 1993թ. հունվարի 5-ին Զարվաճառի ազատագրման ժամանակ, Թազաբենդ գյուղում ծավալված մարտական գործողությունների ընթացքում անհայտ կորել է: Այն ժամանակ որդին՝ Գեորգը, 8 տարեկան էր, աղջիկը՝ Գայանեն, 5 տարեկան:

«Դուստրն անընդհատ հարցնում էր, թե ինչո՞ւ են մնացածների հայրերը գալիս, իսկ իր հայրը չի վերադառնում», - հիշում է Ջուլիետա Գասպարյանը եւ նշում, որ չէր կարողանում ճշմարտությունն ասել. ասում էր, որ շուտով կգա եւ հետո թաքուն արտասվում: Այսպես շարունակվեց մինչեւ առաջին դասարան հաճախելը: Դպրոցից վերադառնա-

լով՝ աղջիկը զարմացած հայտնում է, որ դպրոցում գոհվածների ընտանիքների երեխաների գրքերն անվճար են տրամադրել, նաեւ իրեն էլ են անվճար տվել: Եվ տիկին Ջուլիետան ստիպված էր իրականությունն ասել: Իհարկե, երեխաների համար շատ դժվար էր ու ավե-

լի դժվար էր տիկին Ջուլիետայի համար, որովհետեւ ինքը պիտի լրացներ հոր պակասը, երեխաների համար լավ ապագա կառուցեր: Ուզբեկիստանում ապրած տարիներին դերձակ էր աշխատում, սակայն պատերազմի պայմաններում այդ գործն այնքան էլ պահանջված չէր, եւ աշխատանքի է անցնում քաղաքային շուկայում: Մինչեւ հիմա էլ, չնա-

տեղեկություններ են ստացել, որոնց իսկությունն ստուգելը շատ դժվար է: «Մինչեւ օրս էլ սպասում ենք, արդեն թոռնիկներ ունենք», - տիկին Ջուլիետան միշտ ներկա ժամանակով է խոսում ամուսնու մասին:

Այն ապրումները, որ տարել են ինքը, երեխաները, բառերով անհնար է արտահայտել: Ինչքան դժվար օրեր, չարչարանքներ է տեսել, մինչեւ կարողացել է երեխաներին մեծացնել, երկուսին էլ բարձրագույն կրթություն տալ: «Թվում է՝ լավ ապագա եմ տվել, բայց, միեւնույն է, ինչքան էլ ձգտեմ ծնողական պարտականություններս անթերի կատարել, թվում է, թե ինչ-որ բան պակաս է: Հայրական քնքշանքը, հայրական դաստիարակությունն իմ երեխաները չեն ստացել», - ասում է տիկին Ջուլիետան:

Բայց միեւնույն է, միշտ հոր ներկայությունն զգում են...

«24 տարի է անցել, բայց կարծես թե մեզ հետ է, ներկայությունը միշտ զգում ենք: Չենք կարողանում հաշտվել այն մտքի հետ, որ կարող է չգալ», - ասում է տիկին Ջուլիետան: Հատկապես տոն օրերին, Ժորայի ծննդյան օրը, երեխաների նշանվելու, հարսանիքի օրը միշտ մի թաքուն հույս ու հավատ է լինում, որ անպայման կգա. այդ օրը նա չի կարող բացակայել... ➔ 6

Աղջիկներ, որ կյանքեր փրկեցին

Պատերազմող երկրի կանայք... Նրանք բառիս բուն իմաստով նվիրյալներ էին, նվիրյալներ, որ հարյուրավոր կյանքեր փրկեցին... Նրանցից մեկն էլ Արիա Մարությանն է, բուժքույր, որին Արցախում բոլորն են ճանաչում:

«Սկսեցեք նրանից, որ ծնվել եմ Բաքվում, 1970 թվականին: Մայրս հիվանդ էր, շատ շուտով մահացավ: Հայրս մեզ վերցրեց, 1975-ին եկանք Ստեփանակետ: 10-րդ դպրոցն ավարտելուց հետո ընկերուհիներով որոշեցինք դիմել բժշկական ուսումնարան՝ ընդհանուր պրոֆիլի քույրեր դառնալ, սակայն ոչ-ոք չէր պատկերացնում, որ կսկսվի պատերազմը եւ մեր մասնագիտությունն այդքան անհրաժեշտ կդառնա: Ստեփանակերտի դիպլոմատիկ կենտրոնում 1,5 տարի բուժքույր-լաբորանտ էի աշխատում, երբ պատերազմն սկսվեց: Հոսպիտալն այն ժամանակ տեղակայված էր մարզկոմի ներքնահարկում, իսկ 92-ի մայիսի վերջին՝ դիպլոմատիկ կենտրոնի ներքնահարկում: Դիմեցի հոսպիտալի գլխավոր բժիշկ Վալերի Մարությանին եւ ասացի, որ ուզում եմ աշխատել այնտեղ, այն էլ՝ վերակենդանացման բաժնում՝ անեսթեզիոլոգ: Թեկուզ այդ բնագավառում չէի աշխատել, բայց ասացի, որ կարող եմ:

Ինչ չգիտեի՝ իմ մոտ գրառումներ էի անում: Վիրավորների հոսքը մեծ էր, սովորում էինք ոտի վրա: Դեռ մի ամիս չանցած՝ գրառումներս դեմոնստրատիվ կերպով պատռեցի եւ ասացի, որ այն ինձ այլեւս պետք չէ: Ուրիշներն այդ հմտությունները տարիներով էին ձեռք բերում, պատերազմը մեզ ստիպեց ամեն ինչի շուտ տիրապետել:

Այնուհետեւ վիրաբուժական բրիգադների կազմում մտնել բրիգադներ ստեղծեցինք, որոնց կազմում ընդգրկում էին վիրաբույժներ, օպերացիոն քույրեր, անեսթեզիոլոգներ, եւ գնում էինք ռազմի դաշտ: Այն վիրավորներին, որոնց կարողանում էինք, տեղում բժշկական օգնություն էինք ցույց տալիս, տեղում էինք ամեն ինչ կազմակերպում, ծանր հիվանդներին ուղարկում էինք քաղաք, իսկ ավելի ծանրերին ուղղաթիռով տեղափոխում էին Երեւան: Եթե հիվանդները տեղափոխության հետ կապված խնդիրներ էին ունենում, վիրահատում էինք դաշտային հոսպիտալներում: Եղել եմ Դրմբոնում, Վանքում, Ֆիզուլիում, Ֆինկայում, ուսումնական-ռազմական ճամբարներում, Հորադիզի օպերացիային ենք մասնակցել: Ապա աշխատել եմ կենտրոնական զինվորական հոսպիտալում: Ամենալավ բառերը կարելի է ասել կոլեկտիվի մասին՝ ընկերասիրություն, փոխօգնություն... ամենալավ մարդկային հատկանիշները դրսևորվում են այդպիսի էքստրեմալ պայմաններում: Դա ավելի շատ մի մեծ ընտանիքի էր նման, եւ առայսօր մենք կարոտախտ ունենք այն օրերի մեր հիշողությունների հանդեպ»:

Բուժքույր Արիայի պես շատերն են կարողում հիշում պատերազմական այն դժվարին տարիներին ամենուր դրսևորվող մարդկային ջերմ հարաբերությունները, որը հաղթանակի գրավականներից մեկն էր. «Սա բոլորովին այլ կարգի ջերմություն էր, մենք կարող էինք ամիսներով իրար չհանդիպել, բայց անտեսանելի մի ուժ մեզ բոլորիս կապում էր եւ, անկախ հեռավորությունից (շատերն աշ-

խատում են Երեւանում կամ Ստեփանակերտի այլ բուժօգնականներում), իրար հանդիպելիս ոնց որ հարազատի գտած լինեք: Բոլորի հետ շփվում եմ, մի բան պատահած լինելու դեպքում կարող եմ երկտող ուղարկել, եւ այն տարիների մեր մտերիներից որեւէ մեկը չի կարող հնարավոր ու անհնարին ամեն ինչ չանել օգնելու համար: Այն տարիների մեր մտերմությունն այլ կարգի բարձր էր՝ չէինք քնում, կարգին չէինք սնվում, բայց նվիրումն անսահման էր: Ինչ-որ մեկը հարազատ էր կորցնում՝ եղբայր, ծնող, ամուսին, բայց էլի վերադառնում էինք մեր առօրյային՝ վիրավորները մեզ էին սպասում, չէ՞ որ նրանք էլ ինչ-որ մեկի հայրը, ամուսինը, եղբայրն էին... Ոչ ոք չէր ասում՝ չեմ գնում դաշտային հոսպի-

տալի աշխատանքներին մասնակցելու: Հիշում եմ բուժքույրեր Նաիրա Իսրայելյանին, Ջուլիա Խաչատրյանին, Լիդա Աղաբեկյանին, Սվետա Աբրահամյանին, Ֆլորա Հակոբջանյանին, Գայանե Հայրապետյանին... Վաղամեռիկ Հասմիկին եմ հիշում, որ մնաց հանրակացարանի փլատակների տակ: Երբ պառկում էինք քնելու, նա ասում էր. «Եթե մի բան պատահելու լինի, թող ինձ պատահի, որովհետեւ դու եղբայր ես կորցրել (Բեկոր-Աշոտին)... Եթե հանկարծ ինձ մի բան պա-

տահի, գեղեցիկ կներկեց, սիրուն կհագցնեք ու հետո թաղեք... Սակայն նա փլատակների տակ էր մնացել, այնպես էր դեմքը աղավաղել, որ... Այնքան ծանր տարա այդ դեպքը, որ առավոտյան ինձ համար դժվար էր առանց նրա մտնել վերակենդանացման բաժին... Տարիներ հետո մի սայլակավոր տղայի հանդիպեցի, հարցրեց՝ չճանաչեցի՞ր, ասացի՝ ոչ, պատասխանեց՝ դուք ինձ բուժեցիք 92 թվականին... Բոլորի մոտ այն պատկերացումը կար, որ եթե հասնի զինվորական հոսպիտալ, ուրեմն ապրելու է՝ անկախ ամեն ինչից:

20 տարի աշխատելով կենտրոնական զինվորական հոսպիտալում՝ Արիան զինվորական թոշակի անցավ տարիների վաստակով: 2014 թվականի մարտից

Հավատի ու սպասման 24 տարիներ

5 ← Կարմիր խաչի աջակցությունը

«Մեր ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ անհայտ կորածների ընտանիքները, ի համեմատ այլ ընտանիքների, ավելի շատ են մեկուսացված հասարակությունից, որովհետեւ նրանք տառապում են լրիվ ուրիշ ցավով. անընդհատ սպասման մեջ են, եւ իրենց թվում է, թե իրենց ցավը ոչ մեկը չի կարող հասկանալ», - նշում է ԼՂՀ-ում Կարմիր խաչի առաքելության տեղեկատվական բաժնի պետ Էտերի Մուսայելյանը եւ ավելացնում, որ այդպիսի մարդիկ տնից դուրս չեն գալիս, չեն շփվում հարեւանների, հարազատների հետ. ցավը կարծես տարանջատել է նրանց հասարակությունից: Դրա համար էլ ծրագրի սկզբում սկսել են նույն տեղում ապրող նմանատիպ ընտանիքների իրար հետ ծանոթացնել:

«Մեր նպատակն է եղել՝ սոցիալ-հոգեբանական ծրագրի շրջանակներում օգնել ընտանիքներին նորից «հետ վերադառնալ» հասարակություն», - ասում է Էտերի Մուսայելյանը: Այո, խնդիրը չի լուծվել, բայց կյանքը շարունակվում է եւ պետք է ապրել: Այդ ընտանիքները կորցրել են տան տղամարդուն, որն ընտանիքի համար ապրուստի միջոցներ հայթայթողն է: Հատկապես այն տարիներին,

երբ նույնիսկ տղամարդ ունեցող ընտանիքներն էին վատ ապրում, այդ կանանց վիճակը շատ ծանր էր: Մի կողմից հոգեկան ծանր ապրումները, մյուս կողմից ծանր սոցիալական վիճակը: «Դրա համար հոգեբանական ծրագրին

գուզահեռ հայտնաբերել ենք ծանր սոցիալ-տնտեսական վիճակում գտնվող ընտանիքներին եւ փորձել տարբեր միկրոտնտեսական մանր բիզնես-ծրագրերի միջոցով ընտանիքի համար հավելյալ

եկամուտի աղբյուր ստեղծել», - ասում է Կարմիր խաչի առաքելության տեղեկատվական բաժնի պետը:

Ի դեպ, Արցախի 370-ից ավելի անհայտ կորածների ավելի քան 160 ընտանիք օգտվել է ծրագրից:

Նվիրում ես քեզ: Տարբեր թեմաներով խոսելով՝ լիցքաթափվում, թեթեւանում ես մի ժամով. ԿԽՄԿ-ի սոցիալ հոգեբանական ծրագրի մասին այսպես է արտահայտվել տիկին Ջուլիետան, - մենք այնքան ենք այս տարիներին այդ ծանությունը մեր ուսերի վրա կրել, որ ափսոսացել ենք 5 րոպե կամ կես ժամ մեզ տրամադրել: Եվ, կարելի է ասել, թեկուզ չցանկանալով էլ՝ ծրագիրն «ստիպել է», որ մի ժամով լիցքաթափվեք»:

Արցախյան պատերազմը, բացի ազատագրված հայրենիքից, անկախ պետությունից, շատերին անդամնալի ցավ ու կորուստ է պատճառել: Այդ պատերազմում հանուն հաղթանակի իրենց կյանքը զոհաբերեցին հազարավոր հայորդիներ, սակայն նրանցից ոմանց ճակատագրերը մնացին անհայտ: Յուրաքանչյուր անհայտ ճակատագրի հետեւում թաքնված է հարազատների հույսն ու սպասումը... Սպասում ենք, ու սպասումը գիշեր-ցերեկ չի հարցնում, սպասումը մեր սիրո, հավատի, ապրելու անբաժան, անքնին ուղեկիցն է: Անհայտ կորածները չունեցան շիրիմ, նրանց անվան վրա դաշված մնաց անհայտ կորածի խաչը:

Տաթևիկ ԱՐԱՋՆՆՅԱՆ

Չարկերի վճարումը չպետք է ընկալվի որպես բեռ

Չարկային համակարգն ամենադժվարին փոփոխվող ոլորտներից է մեր երկրում: Չափի առնելով Արցախի ստատուս քվոն՝ հենց հարկային դաշտի առաջարկած պայմաններն են նաեւ, որ շահագրգռում են արտաքին ներդրումներ ապահովել եւ բիզնես ստեղծել մեր երկրում: Որո՞նք են դաշտի այսօրվա գերակայությունները, բարեփոխումների թիրախում բիզնեսի ո՞ր հատվածն է, ո՞րն է դրանց հիմնական նպատակը: Չարքերի պատասխանները փորձեցինք ստանալ պատկան մարմնում՝ ֆինանսների նախարարի տեղակալ Արթուր Չարությունյանից:

- Պարոն Չարությունյան, հարկային օրենսդրությունը մշտապես բարեփոխվում է: Ո՞րն է նպատակը:

- Վերջին տարիներին զգալի փոփոխություններ են կատարվել հարկային օրենսդրությունում, որոնց հիմնական նպատակը գործարարության եւ, հատկապես, փոքր եւ միջին ձեռնարկատիրության համար հարկման նպաստավոր պայմանների ապահովումն ու տնտեսության ռազմավարական նշանակության ճյուղերի խթանումն է: Միաժամանակ, հարկային համակարգը պետք է լինի ճկուն եւ համապատասխանի տնտեսության զարգացումներին, քանի որ պայմանները, որոնք հրատապ են այսօր, կարող են վաղը կորցնել իրենց արդիականությունը: Արտոնությունները ոչ միայն տնտեսության զարգացման խթան են հանդիսանում, այլեւ երկարաժամկետ հեռանկարում ապահովելու են բյուջեի եկամուտների կայուն աճ:

- Բարեփոխումներից ո՞րն է վերաբերում տնտեսության ամենախոցելի հատվածին՝ փոքր-միջին բիզնեսին:

- Փոքր ու միջին բիզնեսը մշտապես գտնվում է պետության ուշադրության կենտրոնում: Այնտեղ սահմանված են էականորեն ցածր դրույքաչափեր եւ հարկման պարզեցված համակարգեր: Այսպես, սպասարկման ոլորտում գործունեություն իրականացնող փոքր տնտեսվարող սուբյեկտները հիմնականում

գործում են արտոնագրային եւ հաստատագրված վճարների հարկման համակարգերով: Այսօր շուրջ 820 ֆիզիկական անձինք եւ անհատ ձեռնարկատերեր, որոնք կազմում են գործող հարկ վճարողների շուրջ 15 տոկոսը, համարվում են արտոնագրային վճար վճարողներ, որոնց պարտավորությունները սահմանափակվում են միայն արտոնագրային վճարների վճարմամբ՝ առանց հարկային մարմիններին հաշվարկ-հաշվետվություններ ներկայացնելու պահանջի: Այս տարվա հունվարի 1-ից մի շարք գործունեության տեսակներ, որոնք մինչ այդ հարկվում էին ընդհանուր հարկման համակարգով, եւս ներառվել են արտոնագրային եւ հաստատագրված վճարների հարկման դաշտում: Շատ

կարեւոր ենք համարում նաեւ 2016 թվականի ապրիլի 1-ից իրականացված փոփոխությունները, որոնք պայմանավորված են ապրիլյան պատերազմական գործողությունների հետեւանքով մի շարք ոլորտներում հարկ վճարողների եկամուտների նվազմամբ: Ըստ այդմ, հաստատագրված եւ արտոնագրային վճարները ստացվող եկամուտների մեծությամբ համարժեք դարձնելու նպատակով, էականորեն նվազեցվել են դրանց չափերը: Մասնավորապես, 2016 թվականի ապրիլ ամսից սկսած շրջաններում գործող հարկ վճարողները վճարում են սահմանված հաստատագրված եւ արտոնագրային վճարների գումարի ընդամենը 30 տոկոսը (կիրառվում է 0.3 նվազեցվող գործակից), իսկ Ստեփանակերտ քաղաքում գործող հարկ վճարողները՝ 60 տոկոսը (կիրառվում է 0.6 նվազեցվող գործակից): Ոլորտի կայացման գործում հատկապես էական նշանակություն ունի 2016 թվականի հունվարի 1-ից սկսված բիզնեսի համար ժամկետային արտոնությունների սահմանումը: Մասնավորապես, գործունեությունը նոր սկսող հարկ վճարողները եռամսյա ժամկետով ազատվում են առեւտրի հարկի, հաստատագրված եւ արտոնագրային վճարների հաշվարկման եւ վճարման պարտավորությունից: Արդյունքում ունենում են տնտեսված միջոցներ, որոնք էլ կարող են ուղղվել բիզնեսի զարգացմանը, այսինքն՝ արտոնության կիրառումը նաեւ գործունեության սկզբնական փուլում որոշակիորեն նվազեցնում է գործարարության ռիսկայնության մակարդակը՝ նպաստելով շուկայում հարկ վճարողների կայացմանը:

- Խոսենք փոքր եւ միջին ձեռնարկատիրության նկատմամբ իրականացվող հարկային հսկողությունից: Ի՞նչ մոտեցումներ են ցուցաբերվում:

- Նախ ասեմ, որ վերջին տարիներին զգալիորեն կրճատվել է ստուգումների քանակը, հատկապես՝ փոքր տնտեսվարող սուբյեկտների մոտ: Մասնավորապես, ընդհանուր մասսայական ստու-

գումների փոխարեն իրականացվում են հասցեական ստուգումներ, որոնք հիմնված են ռիսկային չափանիշների վրա, իսկ նման ռիսկերը հայտնաբերվում են վերլուծությունների եւ կամերալ ուսումնասիրությունների արդյունքում, երրորդ անձանցից ստացվող տեղեկությունների եւ այլ չափանիշների հիման վրա: Բացի այդ, սկսված բիզնեսին չխոչընդոտելու նպատակով, առաջին մեկ տարվա ընթացքում մենք ձեռնպահ ենք մնում ստուգումների իրականացումից, փոխարենը՝ պարբերաբար այցելություններ ենք կազմակերպում վերջիններիս մոտ՝ հարկային օրենսդրության իրազեկման, օժանդակման նպատակով տրամադրելով նաեւ հարկման համապատասխան ռեժիմների վերաբերյալ ուղեցույցներ, որոնցում պարունակվող տեղեկատվության իմացությունը բիզնեսն արդյունավետ կազմակերպելու եւ հնարավոր սխալներից խուսափելու անհրաժեշտ պայմաններից է: Հիմնականում ստուգումներ չեն իրականացվում նաեւ արտոնագրային վճարներով հարկվող հարկ վճարողների մոտ:

- Չարկատուները որքանով են իրագեկ նոր բարեփոխումներին:

- Մեր հասարակությունում հարկային մարմինը նույնականացվում է միայն բյուջեի մուտքեր հավաքագրող կառույցի հետ, մինչդեռ այն պետք է ընկալվի նաեւ որպես սպասարկման եւ իրազեկման ծառայություններ մատուցող մարմին: Այդ նպատակով վերջին տարիներին հարկ վճարողների սպասարկման որակի բարձրացումը, հանրային իրազեկման աշխատանքների ընդլայնումը հարկային համակարգում առաջնահերթ խնդիր է համարվում: Չարկ վճարողների իրազեկվածությունն ապահովելու նպատակով օգտագործում ենք հնարավոր բոլոր միջոցները: Մասնավորապես, օրենսդրական եւ ենթաօրենսդրական դրույթների իրազեկման, էլեկտրոնային եղանակով հաշվարկ-հաշվետվությունների ներկայացման եւ մի շարք այլ թեմաներով պարբերաբար կազմակերպվում են սեմինար-խորհրդակցություններ շրջկենտրոններում եւ Ստեփանակերտ քաղաքում: Իրազեկում ենք նաեւ հարկային մարմնի պաշտոնական կայքէջի միջոցով: Ամենամսյա պարբերականությամբ հրապարակվում են նաեւ հարկ վճարողների կողմից առավել հաճախակի հնչեցրած հարցադրումներն ու դրանց պատասխանները, որպեսզի նմանատիպ խնդիրներին առնչվող հարկ վճարողները խուսափեն հետագա սխալներից: Չարկ վճարողները պարզաբանումներ կարող են ստանալ նաեւ գրավոր եւ բանավոր հարցադրումների միջոցով եւ կայքէջի առցանց ռեժիմով: 2016թ. դեկտեմբեր ամսից գործարկվել է նաեւ «Skype» հեռաձայնային ծառայությունը, որի միջոցով եւս հարկ վճարողները, ինչպես նաեւ Արցախում ներդրումներ կատարելու պատրաստակամություն ունեցող գործարարները եւ հարկային ոլորտով հետաքրքրվող այլ անձինք ցանկացած կետից մասնագետին կարող են հղել հարկային օրենսդ-

րությանը վերաբերող իրենց հետաքրքրող հարցերը եւ օպերատիվ կարգով ստանալ դրանց պատասխանները:

- Բարեխիղճ հարկ վճարողների նկատմամբ խրախուսման ի՞նչ մեխանիզմներ են կիրառվում:

- Այսօր մեր գերնպատակն է՝ հարկատու-հարկային մարմին փոխհարաբերությունների ամուր դաշտի ստեղծմամբ, կառուցողական երկխոսության ճանապարհով հարկ վճարողների շրջանում ձեւավորել հարկերի ինքնուրույն եւ ճիշտ հաշվարկման ու վճարման մշակույթը: Այդ առումով, աշխատում ենք պահպանել գործընկերային հարաբերություններ իրենց հարկային պարտականությունները բարեխղճորեն կատարող հարկ վճարողների հետ՝ նվազագույնի հասցնելով հսկողական միջոցառումները: Օրենս ֆինանսների նախարարի հրամանով հաստատվել է նաեւ «Օրինապահ հարկ վճարողներ»-ի ցանկերի ձեւավորման կարգը, որի գործողությամբ այն հարկ վճարողները, որոնք կայուն կարգապահ վարքագիծ են ցուցաբերում, այսինքն՝ ժամանակին կատարում են բյուջեի հանդեպ պարտավորությունները, ներկայացնում օրենսդրությամբ նախատեսված հաշվարկները՝ արտացոլելով ճշգրիտ ցուցանիշներ, ժամանակին արձագանքում են հարկային մարմնի կողմից իրականացված կամերալ ուսումնասիրությունների արդյունքում հայտնաբերված թերությունների վերացմանը, կստանան օրինապահ հարկ վճարողի կարգավիճակ: Նրանց կտրամադրվեն հավաստագրեր եւ ըստ այդմ կկիրառվի մեղմ ու աննկատ հարկային վարչարարություն: Մեր հասարակությունը կտեղեկացվի նման հարկ վճարողների մասին, եւ դա, կարծում եմ, խթան կհանդիսանա նաեւ մյուս հարկ վճարողների համար՝ հարկային պարտավորությունները բարեխղճորեն կատարելու առումով: Այս գործողություններով մենք ձգտում ենք հարկատուների շրջանում ձեւավորել հարկային կարգապահություն եւ պատասխանատվության զգացում՝ պետության հանդեպ իրենց պարտավորությունների կատարման ուղղությամբ: Այսօր մեր երկրում կան բազմաթիվ սոցիալ-տնտեսական ծրագրեր, որոնց իրականացումը պահանջում է ֆինանսական միջոցներ, որն էլ անմիջականորեն կապված է բյուջեի եկամուտների ապահովման հետ: Այս պարագայում խիստ կարեւոր է, որ հասարակության յուրաքանչյուր անդամ աջակից լինի հարկերի հավաքագրման գործընթացին: Չարկերի վճարումը հասարակության շրջանում չպետք է ընկալվի որպես լրացուցիչ բեռ, հասարակությունը պետք է ակնհայտ բացասական վերաբերմունք ցուցաբերի հարկերի վճարումից չարամտորեն խուսափողների նկատմամբ: Միայն այս պարագայում մենք կունենանք կայուն ու զարգացած տնտեսություն՝ ապահովելով մեր երկրի տնտեսական անվտանգությունը:

Նոնա ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

Առողջ եվ ամուր սերունդ՝ հզոր հայրենիք

Արցախում գործող մի շարք մարզական ֆեդերացիաների կողքին հայտնվեց մարտարվեստի նոր՝ Վինգզոնի եւ թայջիի ֆեդերացիա, որը պետականորեն հաստատվելով մարտ ամուր՝ սկսեց կյանքի կոչել մատաղ սերնդի առողջությանը, ֆիզիկական եւ մտավոր զարգացմանը նպաստող ժամանակահունչ ծրագրեր ու գաղափարներ։ Արցախի Վինգզոնի եւ թայջիի ֆեդերացիայի հիմնադիրն ու նախագահն է ՅՍԳԱ (Յայ սեւ գոտիների ակադեմիա) միջազգային կարգի ուշուի (սեւ գոտի) մարզիչ, ուշու-քունգֆու մարտարվեստի զանազան ոճերի գիտակ-մասնագետ Սայաթ Բաղդասարյանը։ Նորաստեղծ ֆեդերացիայի պարապմունքների ընթացքից, նպատակներից ու առաջիկա ծրագրերից տեղեկացանք ֆեդերացիայի անդամ, վինգզոնի ավագ խմբի փորձառու մարզիկ Շահեն Կարապետյանից։

- Շահեն, կներկայացնե՞ք քանի մարզիկ է կոփվում նորաստեղծ ֆեդերացիայի ներքո եւ ի՞նչ տարիքային խմբեր կան։

- Այսօրվա տվյալներով ֆեդերացիայում կա 22 մարզիկ, բայց մարզիկների քանակը պարբերաբար ավելանում է, ինչը ողջունելի է։ Նշեմ, որ ունենք մինչեւ 16 տարեկան մարզիկների խումբ, իսկ ավագ խումբը համալրում են 16 եւ բարձր տարիքի մարզիկները։

- Կարո՞ղ եք պարզաբանել, թե ինչ նպատակ կա Վինգզոնի եւ թայջիի ֆեդերացիայի հիմքում եւ ո՞ր տարիքն է հարմար պարապել սկսելու համար։

- Վինգզոնը եւ թայջին ուշուի ավանդական ոճեր են, որոնք խոր արմատներ ունեն Չինաստանում, իսկ վինգզոնը՝ նաեւ Կորեայում, եւ որոնք լայն կիրառում ունեն ամբողջ աշխարհում։ Կան բազմաթիվ հզոր դպրոցներ, որտեղ վինգզոնը դասավանդվում է որպես արդյունավետ ինքնապաշտպանության միջոց։ Վինգզոնի հնարները տարբեր երկրներում օգտագործվում են ոստիկանության աշխատակիցների, հատուկ ջոկատայինների եւ բանակայինների նախապատրաստական զորավարություններում։ Արցախում եւս վինգզոնը արդիական է։ Արդեն յոթերորդ տարին է՝ այն դասա-

վանդվում է հմուտ մարզիչ Սայաթ Բաղդասարյանի կողմից։ Միավորվելով ֆեդերացիայում՝ նպատակ ունենք մարտարվեստի վինգզոն եւ թայջի ոճերը մասսայականացնել Արցախում, մարզչական կազմը ընդլայնել եւ ավելի շատ նախագորակոչային տարիքի մարզիկներ ներգրավել՝ հայրենիքի պաշտպանությանը ֆիզիկապես եւ հոգեպես նախապատրաստելու նպատակով, իսկ սիրողակ-մարզիկները այսուհետեւ հնարավորություն կունենան մասնագիտանալ մարտարվեստում։ Մեր ֆեդերացիայում ընդունելության հետ կապված տարիքային սահմանափակումներ չկան։ Ընդունում ենք հինգ տարեկանից՝ տղաներ եւ աղջիկներ։ Պարզ է, որ հինգ կամ վեց տարեկան երեխան դեռեւս չի կարող յուրացնել մարտարվեստի բարդ տեխնիկան, բայց այդ հասակում ընդունելությունը հատկանշական է նրանով, որ երեխան վաղ հասակից ադապտացվում է կարգապահության, կոլեկտիվում իրեն դրսևորելուն, մկանների աճի եւ զարգացման գործընթացում կարեւորագույն նշանակություն ունեցող ֆիզիկական վարժությունների որոշ էլեմենտներ է կատարում, փոխառում է մարզչի ունակությունները եւ ընտելանում է պարապմունքի մթնոլորտին։ Յուրաքանչյուր մարզիկի հանդեպ ցուցաբերվում է անհատական մոտեցում՝ աստիճանաբար փոխանցելով հարվածային ու պաշտպանական տեխնիկան։ Ընդունվում են նաեւ ավելի բարձր տարիքի մարզիկներ, եթե նույնիսկ ֆիզիկական պատրաստվածություն չունեն։ Այդ դեպքում վինգզոնի տեխնիկան, սանդա ոճի եւ այլ ոճերի հնարներ փոխանցվում են ֆիզիկական ակտիվ կոփմանը զուգընթաց։

- Իսկ ի՞նչ կասեք թայջիի մասին, այդ երկու ոճերը լրացնո՞ւմ են միմյալ։

- Վինգզոնն ու թայջին միանգամայն տարբեր ոճեր են, բայց մտնում են ուշուի ընդհանուր համակարգի մեջ։ Եթե վինգզոնը յուրացնելու համար պահանջվում է արագություն, կտրուկություն, շարժումների մեջ ճշգրտություն, ապա թայջիի համար անհրաժեշտ է կատարյալ հանգստություն, շարժումների սահունություն, խաղաղություն եւ ներդաշնակություն։ Թայջիի առողջարար շնչառական վարժությունների համակարգը նպաստում է մարզիկի առողջությանը, շնչառական օրգանների լավ աշխատանքին։ Թայջին հիմնականում փոխանցվում է հատուկ տարիքի մարզիկներին, սակայն եթե վինգզոն պարապող մեր սաները ժամանակի տեսակետից հասցնեն նաեւ թայջի պարապել, ապա նրանք կրկնակի կշահեն։ Լինել հոգեպես հանգիստ, ներդաշնակ, առողջ շնչառական համակարգ ունենալ։ սրանք մարզիկի համար կարեւոր հատկություններ են։

- Ի՞նչ հատկություններ է զարգացնում վինգզոնը մարզիկի մեջ։

- Նրանք, ովքեր պարապում են վինգզոն, դառնում են առողջ, եռանդուն, վստահ, ուժեղ։ Վինգզոնում մարտն ընթանում է հակառակորդից շատ մոտ հեռավորության վրա, նրան հպվելու միջոցով՝ զգալով եւ կանխատեսելով նրա շարժումները, պաշտպանությունից ակնթաթօրոք հակահարձակման անցնելով եւ կասեցնելով նրա շարժումները։ Վինգզոնիստը սովորում է ոչ թե փախչել, այլ դեմառդեմ դուրս գալ վտանգի հետ եւ առաջին հայացքից անելանելի թվացող վիճակում պահպանել սառնասրտություն, հանգստություն եւ գտնել օպտիմալ ելք։ Այդ մտածելակերպը գործում է նաեւ վինգզոնիստի առօրյա կյանքում։ Փամփուշտների, զենքի գործածման մեր օրերում դժվար թե մարտիկը հակառակորդի դեմ ձեռնամարտի դուրս գա, չնայած դա էլ չի բացառվում, այնուամենայնիվ վինգզոնիստի հոգեբանական պատրաստվածությունը, որին մեծ ուշադրություն է դարձվում պարապմունքների ժամանակ, վեր է հանվում ամենուր, ցանկացած բախումնային իրավիճակում՝ մարտադաշտում, ռինգում, փողոցային անխուսափելի մարտում, մարդկային բոլոր գործառնություններում։

- Ինչքա՞ն ժամանակ է պահանջվում վինգզոնը յուրացնելու համար։

- Վինգզոնի տեխնիկան բարդ է ու ուսուցման տեսանկյունից՝ ժամանակատար։ Եթե այն համեմատենք օրինակ բռնցի կամ թափնոդի հետ, ապա կնկատենք, որ դրանք յուրացնելու եւ ռինգ դուրս գալու համար միջինում վեց ամսից մի տարին էլ է բավական, իսկ վինգզոնը յուրացնելու համար եռակի, քառակի ժամանակ է պահանջվում։ Վինգզոնը լրիվությամբ ուսումնասիրելու եւ տիրապետելու համար միջազգային ծրագրով սահմանված վեց կարգ կա, որը պահանջում է անդադար համառ աշխատանք։ Նշեմ, որ մեր ֆեդերացիայի կանոնակարգը համապատասխանում է ՀՀ եւ միջազգային չափորոշիչներին, մենք համագործակցում ենք ՀՀ մարտարվեստների տարբեր ֆեդերացիաների հետ, այդպիսով հնարավորություն ստեղծելով մեր սաների համար՝ քննություն հանձնելու միջազգային ստանդարտներին համապատասխան, միջազգային կարգի որակավորում ստանալու եւ մասնակցելու վինգզոնի զանազան մրցաշարերի ինչպես հայրենիքում, այնպես էլ արտերկրում՝ այդպիսով բարձր պահելով Արցախի պատիվը։

- Ի՞նչ ծրագրեր կան առաջիկայում։

- Ծրագրեր ու նպատակներ շատ կան, որոնք իրագործելու համար նորաստեղծ մեր ֆեդերացիան երկար ճանապարհ ունի անցնելու։ Օրերս հրավեր ենք ստացել ՀՀ ավանդական ուշուի ֆեդերացիայից մայիսի 13-16-ը Վրաստանի մայրաքաղաք Թբիլիսիում կայանալիք Եվրոպայի Քունգֆուի (Ավանդական ուշուի) 4-րդ եւ Վինգզոնի 2-րդ առաջնությանը մասնակցելու համար։ Ար-

ցախից կմեկնեն ֆեդերացիայի նախագահ եւ մարզիչ Սայաթ Բաղդասարյանը (18-40 տ.խ.) եւ ֆեդերացիայի մարզիկ Կարո Սարգսյանը (65-70 կգ ք.կ, մեծահասակների տարիքային խումբ), ովքեր ՀՀ կազմում հանդես կգան տարբեր ոճային կարգերում։ Սա առաջին դեպքն է, երբ վինգզոն մարտարվեստից միջազգային մրցաշարի կմասնակցեն արցախցի մարզիկներ։

- Շահեն, արդեն յոթերորդ տարին է՝ ակտիվ պարապում եք վինգզոն, ավագ խմբի առաջին խանդավառ-մարզիկն եք եւ ֆեդերացիայի պատվավոր անդամ։ Այս տարիները ինչո՞վ եք նշանավորում եւ միգուցե մտադրություն ունե՞ք մարտարվեստում Ձեր ունեցած սիրողական գիտելիքները վերածել մասնագիտականի։

- Կյանքում մի պահ եկավ, երբ պետք էր զբաղվել իմ առողջությամբ եւ նպատակային համարեցի մարտարվեստով զբաղվել՝ համատեղելով օգտակարը հաճելիի հետ։ Պարբերաբար հետաքրքրվում էի, թե ինչ մարզածներ ու մարտարվեստի խմբակներ կան։ Ինձ համար կարեւոր էր բանիմաց մարզիչ գտնել, քանի որ պարապմունքի արդյունավետության զգալի մասը մարզչից է կախված։ Հանձին Սայաթ Բաղդասարյանի՝ գտա այն արհեստավարժ մարզչին, ում հետ հաճելի է պարապել, ում կարելի է վստահել, ումից կարելի է արժեքավոր խորհուրդներ ստանալ տարբեր հարցերով եւ ով լիովին համապատասխանում է իմ պահանջներին։ Այս տարիները ապարդյուն չանցան եւ նշանավորվում են նրանով, որ վինգզոնի մարզական համակարգը միանգամայն դրական ազդեցություն ունեցավ իմ ֆիզիկական եւ հոգեբանական պատրաստվածության վրա՝ դարձնելով առողջ, հուզական, զարգացնելով իմ մեջ վստահություն, արագ ռեակցիա։ Առաջարկ եւ ցանկություն կա մասնագիտանալու նախընտրած մարտարվեստի մեջ եւ մարզչական գործունեությամբ զբաղվելու, սակայն իմ մոտ առկա ժամանակի խնդիրը լուրջ խոչընդոտ է եւ դեռեւս համապատասխան լուծում չի ստացել։

Պետք է առանձնանշեմ, որ մեր ֆեդերացիայի ավագ խումբը համալրում են հասուն տարիքի կայացած մարդիկ, որոնց համար կարեւոր են առողջ կենսակերպը, մարտարվեստի միջոցով ինքնակատարելագործումը, ովքեր մեծ խանդավառությամբ են մոտենում հետաքրքիր ծրագրերի իրագործմանը՝ արշավներ, մտերմիկ հավաքույթներ, որոնք դրական են ազդում պարապմունքի ընթացքի եւ ներխմաբային փոխհարաբերությունների վրա։ Արցախի Վինգզոնի եւ թայջիի ֆեդերացիայում պարապմունքները բաց են բոլորի համար, իսկ անձնակազմը պատրաստ է աջակցել յուրաքանչյուր դիմորդի։

Հարցազրույցը՝ Սոնյա ԱՎԱԳՅԱՆԻ

Աֆորիզմներ

Կյանքի փորձը նրանց է սովորեցնում, ովքեր սովորելու ընդունակ են ու ձգտում ունեն։

Զանդակելու, նկարելու ստեղծագործելու տաղանդ տրվում է ոչ բոլորին։ Ծշմարիտ, անբասիր սերը նույնպես տաղանդ է, որ տրվում է ոչ բոլորին։

Ծնողների ապրելակերպը երեխաների համար երբեմն ոչ թե օրինակելի, այլ խիստ դատապարտելի է լինում։

Անագիկ ճանապարհով շուտ հարստա-

նալ ակնկալողը ավելի շուտ դժվար վիճակում կհայտնվի. բացառված չէ, որ ունեցածն էլ կորցնի։

Ամեն մարդու երջանիկ լինելու նախադրյալը Աստծո կողմից է տրված լինում...

Շահամոլ, ագահ մարդիկ ավելի հաճախ են իրենց շահամոլության զոհը դառնում։

Այնտեղ, որտեղ անվտանգության երաշխիք չկա, բարիք չեն որոնում։

Պատահում է՝ հույսն էլ է հուսահատվում,

բայց չի նահանջում։

Մի հիմարի կատարած սխալի, վնասի համար երբեմն տասը խելոք են տանջվում, տառապում։

Հարստություն ունեցողը՝ եթե բարեգործ է, վստահություն ու հեղինակություն էլ ունի, կրկնակի է հարուստ։

Ստույգ տեղեկությունների փոխարեն ենթադրություններին հավատալը ոչ միայն միամտություն է, այլ նաեւ խիստ վնասակար։

Հավատարիմ ենթակայի սուտը, կեղծիքը սովորաբար հոգատար շեֆի սուտ ու կեղծիքով են քողարկվում։

Առաքիլությունը պահպանվում է խղճի՝ գլխավոր վերահսկչի շնորհիվ։

Հաճելի զրուցակիցը նա է, ով ասում է այն, ինչ հարկավոր է, այնքան, որքան հարկավոր է։

Խաղաղությունն աշխարհի բոլոր ժողովուրդների հիմնական երազանքն է։

Էմմա ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

«Ապառաժ» Երկշաբաթաթերթ
Ստեփանակերտ, Կոմունյանց 17,
հեռ.97 38 43, E-mail: aparajtert@gmail.com
Կայքէջ՝ www.aparaj.am

Նյութերի համար պատասխանատու են հեղինակները։ Թերթը կարող է տպագրել նաեւ նյութեր, որոնցում արձարծված տեսակետները չի կիսում։ Տպագրվում է Ստեփանակերտի «ԴԻՉԱԿ ՊԼՅՈՒՍ» ՍՊԸ-ում։ Գրանցման վկայական՝ 04։ Տպաքանակը՝ 1000։ Գինը՝ 100 դրամ։

**Խմբագիր
Ա. Պուլուկյան**